

○ *Duurzaam geproduceerd
hout op de Nederlandse
markt in 2011*

*Jan Oldenburger
Annemieke Winterink
Casper de Groot*

Wageningen, maart 2013

*Duurzaam geproduceerd
hout op de Nederlandse
markt in 2011*

*Jan Oldenburger
Annemieke Winterink
Casper de Groot*

Wageningen, maart 2013

Jan Oldenburger, Annemieke Winterink, Casper de Groot

Wageningen, Stichting Probos

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het ministerie Infrastructuur en Milieu, het ministerie van Economische Zaken en het ministerie van Buitenlandse Zaken

Stichting Probos, Wageningen 2013
Postbus 253, 6700 AG Wageningen, tel. 0317-466555, fax. 0317-410247
Email: mail@probos.nl; website: www.probos.nl

De gedrukte versie van dit rapport is gedrukt op papier dat is voorzien van een certificaat voor duurzaam bosbeheer dat voldoet aan de inkoopcriteria van de Nederlandse overheid.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	1
SAMENVATTING	3
1 INLEIDING	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Doelstelling	7
1.3 Leeswijzer	8
2 METHODE	9
2.1 Definitie duurzaam geproduceerd hout	9
2.2 Aantoonbaar legaal hout	9
2.3 Onderscheid labels (claims)	10
2.4 Bronbenadering	11
2.5 Vaststellen houtgebruik in de bouw en GWW	12
2.6 Scope van de studie	13
2.7 Benaderde bedrijven hout	14
2.8 Papier en karton	15
2.9 Response	16
2.10 Berekening van de volumes	17
3 RESULTATEN HOUT	19
3.1 Totaal volume gecertificeerd hout op de Nederlandse markt in 2011	19
3.2 Volume aantoonbaar legaal hout op de Nederlandse markt in 2011	22
3.3 Rondhout uit het Nederlandse bos	23
3.4 Gezaagd naaldhout	25
3.5 Gezaagd loofhout (tropisch en gematigd)	26
3.6 Plaatmaterialen	29
3.7 Gecertificeerd hout binnen de bouw en GWW	32
3.8 Houtige biomassa (energiepellets)	33
4 RESULTATEN PULP EN PAPIER	37
4.1 Verwerkte hoeveelheid pulp, rondhout en chips	38
4.2 Beschikbare hoeveelheid gecertificeerd papier en karton op de Nederlandse markt	39
5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	43
5.1 Conclusies	43
5.2 Aanbevelingen	44
LITERATUUR	47
BIJLAGEN	49

VOORWOORD

Deze monitor is de laatste in een reeks van drie marktmetingen, uitgevoerd door Stichting Probos, die het marktaandeel van aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout voor 2005, 2008 en 2011 in kaart heeft gebracht. De monitor duurzaam geproduceerd hout is uitgevoerd in opdracht van de rijksoverheid, met het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (IenM) als coördinerend opdrachtgever.

In het kader van het interdepartementale Beleidsprogramma Biodiversiteit 2008-2011 heeft het kabinet als doel gesteld dat in 2011 50% van het hout op de Nederlandse markt aantoonbaar duurzaam geproduceerd is. Door het marktaandeel voor duurzaam geproduceerd hout voor 2005, 2008 en 2011 in beeld te brengen, is inzicht verkregen in de mate waarin die kabinetsdoelstelling behaald is.

De eindrapportage van het Beleidsprogramma Biodiversiteit is op 5 juli 2012 naar de Tweede Kamer verzonden. Het marktaandeel van aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout in 2011 was toen nog niet bekend.

Werkwijze en meetmethoden bij deze monitor zijn afgestemd met belanghebbende partijen. Hiertoe is voorafgaand aan het uitvoeren van de monitor een serie gesprekken gevoerd met het bos- en houtbedrijfsleven, IDH en de organisaties van FSC en PEFC Nederland.

Het onderzoek is vanuit het ministerie van IenM begeleid door Tjitske Ijpma en vanuit het ministerie van Economische Zaken (EZ) door Rob Busink.

Voor de realisatie van de enquêtes is dankbaar gebruik gemaakt van de ondersteuning vanuit de diverse organisaties in de hout- en papiersector (o.a. Koninklijke VVNH, Koninklijk VNP, FSC Nederland, PEFC Nederland, IDH, NBVT, AVIH, EPV, VIGH en PRN). Alle bedrijven die aan deze monitor hebben meegewerkt willen wij expliciet bedanken; zonder hun medewerking zou dit rapport niet tot stand zijn gekomen.

Als laatste zijn we de volgende personen veel dank verschuldigd voor hun bijdrage, ondersteuning en scherpe reviews: Patricia Dolman (PEFC Nederland), Arjan Alkema (FSC Nederland), Mark van Oorschot (Planbureau voor de Leefomgeving) en Mark van Benthem (Stichting Probos).

SAMENVATTING

In het Beleidsprogramma Biodiversiteit 2008-2011 heeft de Rijksoverheid de ambitie gesteld dat in 2011 50% van het hout op de Nederlandse markt duurzaam geproduceerd moest zijn. Deze ambitie is erop gericht duurzaam bosbeheer wereldwijd te bevorderen, het aandeel duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt aanzienlijk te verhogen en illegaal hout van de markt te weren.

Om de Rijksoverheid in staat te stellen haar beleid te toetsen is het aandeel duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt de afgelopen jaren drie keer in beeld gebracht. Deze marktmeting is uitgevoerd door Probos in opdracht van de rijksoverheid met het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (IenM) als coördinerend opdrachtgever.

Het hoofddoel van deze marktmeting is het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd (gecertificeerd) hout op de Nederlandse markt in beeld te brengen. Daarnaast is ook ingezoomd op specifieke doelstellingen en aandachtspunten met betrekking tot het overheidsbeleid op het gebied van aantoonbaar duurzaam en/of legaal geproduceerd hout, zoals aantoonbaar legaal hout, hout uit tropische bossen en de toepassing van gecertificeerd hout binnen de bouw en de Grond-, Weg en Waterbouw (GWW), de sectoren waarop de overheid als opdrachtgever rechtstreeks invloed heeft.

Duurzaam geproduceerd hout is binnen deze studie gedefinieerd als: hout dat aantoonbaar afkomstig is uit bos dat is gecertificeerd volgens een certificatiesysteem dat is geaccepteerd voor het duurzaam inkoopbeleid van de Nederlandse overheid op basis van de inkoopcriteria voor duurzaam geproduceerd hout (Timber Procurement Assessment System, TPAS).

In verband met de Nederlandse betrokkenheid bij het FLEGT-proces en de EU-houtverordening die in maart 2013 in werking treedt, is ook het marktaandeel van aantoonbaar legaal geproduceerd hout in beeld gebracht. Binnen de marktmeting zijn alle bestaande legaliteitsverklaringen meegenomen. FSC, PEFC, MTCS, TLTV en hout met een FLEGT-vergunning hebben de status van aantoonbaar legaal in het inkoopbeleid van de Nederlandse overheid. Dit wijkt af van de definitie aantoonbaar legaal zoals dat binnen de Europese Houtverordening wordt gehanteerd. Alleen het hout met een FLEGT-vergunning en CITES-vergunning heeft een aparte status binnen de EU-houtverordening. De boscertificatiesystemen en legaliteitsverklaringen kunnen wel als hulpmiddel dienen om aan de eisen vanuit de EU-houtverordening te voldoen. Overigens is met het in werking treden van de EU-Houtverordening de definitie en het monitoren van aantoonbaar legaal hout minder relevant geworden. Vanaf 3 maart 2013 is het verboden illegaal gekapt hout en daarvan afgeleide producten in de handel te brengen. Ook dienen marktdeelnemers die voor het eerst hout in de handel brengen een stelsel van zorgvuldigheidseisen toe te passen om het risico te minimaliseren dat het hout illegaal is. Ook bestaande certificeringssystemen voor duurzaam hout, zoals FSC en PEFC dienen aan de eisen van de EU-Houtverordening te voldoen.

De volgende productgroepen zijn in deze marktmeting meegenomen: rondhoutproducten, gezaagd naaldhout, gezaagd tropisch loofhout en gematigd loofhout, plaatmaterialen, houtpulp (cellulose), papier en karton.

Net als tijdens de eerdere marktmetingen over 2005 en 2008 is vanuit praktisch oogpunt ook deze keer gekozen voor de bronbenadering. Dat wil zeggen: meten wanneer het hout voor het eerst als product op de Nederlandse markt wordt gebracht. Er zijn enquêtes verstuurd naar alle hout importerende houthandelaren, papierproducenten, papierimporteurs en naar de verwerkers van Nederlands rondhout. Hiervoor is waar mogelijk samengewerkt met de verschillende brancheverenigingen.

Resultaten

Uit deze marktmeting en de voorgaande meetrondes is gebleken dat het marktaandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout in 2005 13,3% bedroeg, in 2008 33,5% en in 2011 is het marktaandeel gestegen tot 65,7%.

Uit de marktmeting van het marktaandeel duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in 2011 kunnen de volgende conclusies getrokken worden:

- *Aandeel duurzaam geproduceerd hout*
Het in 2011 op de Nederlandse markt gebrachte volume houtproducten met een certificaat voor duurzaam bosbeheer met de status van duurzaam binnen het inkoopbeleid van de Nederlandse overheid bedraagt 3.863.329 m³ rhe¹. Dat is 65,7% van de totale hoeveelheid gezaagd hout en plaatmateriaal dat in Nederland is verbruikt.
Het aandeel FSC is 23,7% en PEFC 42,0%.
- *Resultaten per productgroep*
De marktaandelen aantoonbaar duurzaam geproduceerd binnen de productgroepen gezaagd naaldhout, gezaagd tropisch loofhout, gezaagd gematigd loofhout en plaatmateriaal laten een grote variatie zien:
 - Gezaagd naaldhout: 85,9%
 - Gezaagd tropisch loofhout: 39%
 - Gezaagd gematigd loofhout: 22,8%
 - Plaatmateriaal: 51%.
- *Herkomst gezaagd tropisch loofhout*
De belangrijkste landen van herkomst binnen het totale volume gezaagd tropisch loofhout zijn:
 - Maleisië: 40%
 - Kameroen: 22%
 - Indonesië: 10,5%
 - Brazilië: 10%Binnen het volume gezaagd tropisch loofhout met een certificaat voor duurzaam bosbeheer zijn de belangrijkste landen van herkomst:
 - Kameroen: 32%
 - Maleisië: 21%
 - Brazilië: 16%
 - Congo Brazzaville: 13%
 - Indonesië: 8,4%
- *Hout met certificaat voor duurzaam bosbeheer in de bouw en GWW*
Er is naar schatting in 2011 ongeveer 2.902.000 m³ rhe gezaagd hout en plaatmateriaal door de bouw en GWW verwerkt. Van dit volume is 81%, aan het begin van het bouwproces, voorzien van een certificaat voor duurzaam bosbeheer. De bouw en GWW verwerken hiermee 66% van het totale volume aan gezaagd hout en plaatmateriaal met een certificaat voor duurzaam bosbeheer op de Nederlandse markt in 2011.
- *Aantoonbaar legaal geproduceerd hout*
Het in 2011 op de Nederlandse markt gebrachte volume gezaagd hout en plaatmateriaal

¹ rhe is rondhoutequivalent. Een m³ rondhoutequivalent is de hoeveelheid rondhout die nodig is om een bepaalde hoeveelheid van een product te maken.

met een certificaat voor duurzaam bosbeheer of een legaliteitsverklaring bedraagt 4.095.082 m³ rhe. Dat is bijna 70,0% van de totale hoeveelheid gezaagd hout en plaatmateriaal dat in Nederland is verbruikt. Aantoonbaar legaal kent overlap met aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout.

Het marktaandeel van certificatiesystemen voor duurzaam bosbeheer en legaliteitsverklaringen met de status van legaal binnen het inkoopbeleid van de Nederlandse overheid (FSC, PEFC, MTCS en TLTV), bedraagt ongeveer 67%.

- *Duurzaam geproduceerde pulp*
In 2011 is 59% van de houtpulp (cellulose) die door de Nederlandse papier- en kartonfabrieken wordt ingezet voorzien van een certificaat voor duurzaam bosbeheer.
- *Papier en karton met een certificaat voor duurzaam bosbeheer*
Er is in 2011 1.011.435 ton papier en karton met een certificaat voor duurzaam bosbeheer op de Nederlandse markt gebracht. Deze hoeveelheid vertegenwoordigt een marktaandeel van 32,8% op de totale Nederlandse markt voor papier en karton.
- *Hout uit het Nederlandse bos*
Van de 509.000 m³ rondhout zonder schors (z.s.) geoogst in het Nederlandse (FSC-) gecertificeerde bos is 302.000 m³ z.s. door Nederlandse bedrijven verwerkt. Daarvan is uiteindelijk 20.148 m³ rhe gezaagd hout en 1.700 m³ z.s. paalhout met FSC-certificaat op de Nederlandse markt gebracht. Circa 48.000 m³ z.s. is ingezet voor de productie van karton met FSC-certificaat.

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

Het Nederlands biodiversiteitsbeleid met betrekking tot bossen is erop gericht om wereldwijd tot duurzaam bosbeheer te komen en daarover goede afspraken te maken. Uitgangspunt daarbij is duurzaam bosbeheer met gelijkwaardige aandacht voor ecologische, economische en sociale aspecten. Daartoe richt het beleid zich onder andere op het stimuleren van duurzaam bosbeheer in hout producerende landen, het voorkomen van illegale houtkap en het stimuleren van het gebruik van duurzaam geproduceerd hout in Nederland, onder meer via het duurzaam inkoopbeleid van de overheid

In het kader van het interdepartementale Beleidsprogramma Biodiversiteit 2008-2011 heeft het kabinet als doel gesteld dat in 2011 50% van het hout op de Nederlandse markt aantoonbaar duurzaam geproduceerd is. Om de Rijksoverheid in staat te stellen haar beleid te toetsen is het aandeel duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt de afgelopen jaren drie keer in beeld gebracht. De monitor 2011 is uitgevoerd om inzichtelijk te maken of de kabinetsdoelstelling van 50% is behaald.

1.2 Doelstelling

Het doel van het onderzoek is vast te stellen of de rijksoverheid haar doelstelling, 50% duurzaam geproduceerd hout op de markt in 2011, heeft behaald.

Nevendoelen in deze studie zijn:

- a. Legaliteit is een eerste stap op weg naar duurzaam hout. Naast het stimuleren van duurzaam geproduceerd hout streeft de Nederlandse overheid, vooruitlopend op de EU-houtverordening die per 3 maart 2013 in werking treedt, er naar illegaal hout van de Nederlandse markt te weren. Om de stand van zaken in beeld te brengen, wordt naast het marktaandeel duurzaam geproduceerd ook het aandeel aantoonbaar legaal hout (incl. pulp en papier) in beeld gebracht. Daarbij worden zo veel mogelijk afzonderlijke legaliteitsverklaringen geïdentificeerd.
- b. Ontbossing en bosdegradatie spelen met name in tropische bossen. Om een gerichte aanpak van deze problemen mogelijk te maken, wordt het marktaandeel duurzaam geproduceerd hout en de landen van herkomst specifiek voor het tropische segment inzichtelijk gemaakt.
- c. De rijksoverheid heeft zich als doel gesteld om met ingang van 2010 100% duurzaam hout in te kopen. De rol van de overheid als 'launching customer' is met name relevant in de bouw- en utiliteitsbouw en GWW sector, vanwege het relatief grote aandeel van de overheid in de vraag naar (tropisch) hout in deze sectoren. Het marktaandeel duurzaam geproduceerd hout in deze sector is daarom afzonderlijk in beeld gebracht.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de gevolgde methodiek van dit onderzoek beschreven. In hoofdstuk 3 worden de resultaten gepresenteerd voor de hoeveelheid duurzaam geproduceerd en aantoonbaar legaal hout die in 2011 op de Nederlandse markt is gekomen. Aanvullend geeft dit hoofdstuk ook het overzicht weer van het aandeel toegepast gecertificeerd hout binnen de bouw en GWW en de rol die duurzaamheidscertificaten spelen bij houtpellets. Hoofdstuk 4 geeft de resultaten voor papier en karton. Als laatste worden in hoofdstuk 5 de conclusies en aanbevelingen gepresenteerd.

2 METHODE

2.1 Definitie duurzaam geproduceerd hout

Duurzaam geproduceerd hout wordt binnen deze studie gedefinieerd als: hout dat aantoonbaar afkomstig is uit bos dat is gecertificeerd volgens een certificatiesysteem dat is geaccepteerd voor het duurzaam inkoopbeleid van de Nederlandse overheid op basis van de inkoopcriteria van de Nederlandse overheid voor duurzaam geproduceerd hout (Timber Procurement Assessment System, TPAS). Op dit moment (24 januari 2013) zijn dat de certificatiesystemen FSC en PEFC, m.u.v. het Maleisische certificatiesysteem MTCS². Het aandeel duurzaam geproduceerd hout wordt per certificatiesysteem in beeld gebracht. Iedere gebruiker van de data kan met behulp van deze gegevens zelf bijvoorbeeld het marktaandeel van een specifiek certificatiesysteem bepalen. Binnen deze studie is hout dat is voorzien van een MTCS certificaat ook, indien dit door de PEFC CoC is gelopen, als aantoonbaar legaal beschouwd.

Op dit moment wordt een deel van het volume dat door de VVNH³ leden wordt geïmporteerd als Keurhout Duurzaam opgegeven. Deze bedrijven zijn in het bezit van een Keurhout Chain-of-Custody (CoC⁴) certificaat en laten het hout door deze CoC lopen. De Keurhout CoC is geaccepteerd binnen het duurzaam inkoopbeleid van de Nederlandse overheid. Zowel FSC als PEFC (incl. MTCS) vallen onder Keurhout Duurzaam. Om de lastendruk van de bedrijven zoveel mogelijk te beperken, wordt binnen de marktmeting zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de cijfers uit de VVNH-monitoring⁵. Echter, in de VVNH-monitoring wordt geen onderscheid meer gemaakt tussen PEFC en MTCS-gecertificeerd hout. Daarom wordt voor het bepalen van het marktaandeel duurzaam geproduceerd hout per certificatiesysteem bedrijven naar de achterliggende certificaten gevraagd.

2.2 Aantoonbaar legaal hout

In verband met de Nederlandse betrokkenheid bij het FLEGT⁶-proces en de EU-houtverordening die in maart 2013 in werking treedt, is de overheid ook geïnteresseerd in het marktaandeel van aantoonbaar legaal geproduceerd hout. Volgens de EU-houtverordening (Nr. 995/2010) wordt het volgende onder illegaal gekapt verstaan: 'gekapt in strijd met de toepasselijke wetgeving⁷ in het land waar het hout is gekapt'. Hout geïmporteerd uit FLEGT-landen met een FLEGT-vergunning en hout van CITES⁸ soorten, vergezeld van een CITES vergunning, wordt binnen de EU-houtverordening als aantoonbaar legaal hout beschouwd.

² Malaysian Timber Certification System.

³ Koninklijke Vereniging Van Nederlandse Houtondernemingen.

⁴ Chain of Custody.

⁵ In het kader van haar interne beleid te streven naar het vergroten van het aandeel duurzaam geproduceerd hout dat door haar leden wordt verhandeld voert de VVNH sinds 2006 een eigen monitoring onder haar leden uit. In het kader van het actieplan Bewust met hout heeft de NBvT zich sinds 2011 bij deze monitoring aangesloten.

⁶ Forest Law Enforcement, Governance and Trade.

⁷ "toepasselijke wetgeving": de wetgeving die van kracht is in het land waar het hout is gekapt en die betrekking heeft op de volgende aangelegenheden: - rechten tot houtkap binnen in een wettig officieel publicatieblad bekendgemaakte grenzen, - betalingen voor houtkaprechten en hout, inclusief heffingen in verband met houtkap, - houtkap, met inbegrip van milieu- en boswetgeving, daarin opgenomen bosbeheer en het behoud van biologische diversiteit indien rechtstreeks verband houdend met de houtkap, - door houtkap geschonden wettelijke rechten van derden betreffende grondgebruik en grondbezit, alsmede, - handel en douane, voor zover van toepassing op de bosbouwsector. (letterlijke bewoording uit Publicatieblad van de Europese Unie (L295/26NL)).

⁸ the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora.

Naast MTCS, dat een certificatiesysteem voor duurzaam bosbeheer is met de status van legaal binnen het inkoopbeleid van de Nederlandse overheid, worden alle bestaande legaliteitsverklaringen in de studie meegenomen. Het betreft hier de volgende legaliteitsverklaringen: TLTV⁹, MLTV¹⁰ en VLTV¹¹ (SGS), OLB¹² (Veritas), VLO/VLC¹³ (Smartwood) en FSC¹⁴ controlled wood (FSC CW), CLAS (Certisource)¹⁵, WTP¹⁶ (GFS), FVLC¹⁷ (Soil Association), LHV¹⁸ (SCS), LS¹⁹ (NEPCon). Hiermee wordt een beeld verkregen van de verklaringen die in de praktijk worden gehanteerd. Bovendien geeft het een beeld van het aandeel hout dat (mogelijk) op weg is naar aantoonbaar duurzaam geproduceerd. Niet al deze verklaringen hebben een status in het inkoopbeleid van de Nederlandse overheid²⁰. De volumes FLEGT-hout en CITES-hout worden ook in beeld gebracht.

Er is hier bewust gekozen de term aantoonbaar toe te voegen aan legaal geproduceerd. Door te spreken over aantoonbaar legaal geproduceerd hout, wordt voorkomen dat de suggestie wordt gewekt dat het overige hout dat wordt geïmporteerd per definitie van illegale herkomst zou zijn. Alleen het FLEGT-hout en CITES-hout heeft een aparte status binnen de EU-houtverordening. De genoemde boscertificatiesystemen (FSC, PEFC en MTCS) en legaliteitsverklaringen kunnen wel als hulpmiddel dienen om aan de eisen vanuit de EU-houtverordening te voldoen.

Overigens is met het in werking treden van de EU- Houtverordening de definitie van en het monitoren van aantoonbaar legaal hout minder relevant geworden. Vanaf 3 maart 2013 is het verboden illegaal gekapt hout en daarvan afgeleide producten in de handel te brengen. Ook dienen marktdeelnemers die voor het eerst hout in de handel brengen een stelsel van zorgvuldigheidseisen toe te passen om het risico te minimaliseren dat het hout illegaal is. Ook bestaande certificeringssystemen voor duurzaam hout, zoals FSC en PEFC dienen aan de eisen van de EU-Houtverordening te voldoen.

2.3 Onderscheid labels (claims)

Door zowel FSC als PEFC worden verschillende labels (claims) gebruikt (bijvoorbeeld FSC mix credit of 70% PEFC certified). Met behulp van deze labels (claims) wordt het onderscheid zichtbaar gemaakt tussen producten die volledig bestaan uit hout afkomstig uit bossen die volgens het betreffende systeem zijn gecertificeerd en producten die ook voor een deel bestaan uit hout afkomstig uit gecontroleerde bron of deels of volledig bestaan uit gerecycled materiaal. Binnen de marktmeting wordt geen onderscheid gemaakt tussen deze verschillende labels (claims). Indien het hout of papier is voorzien van één van deze labels (claims) dan wordt het als aantoonbaar duurzaam geproduceerd opgevat. Dat geldt dus ook voor de producten die volledig bestaan uit gerecyclede vezels (gebruikt hout of oudpapier). Hetgeen met name voor papier en karton en in mindere mate voor spaanplaat van toepassing is.

⁹ Timber Legality & Traceability Verification.

¹⁰ Mandatory Legal Timber Validation.

¹¹ Voluntary Legal Timber Validation.

¹² Origine Legalité des Bois.

¹³ Verification of Legal Origin & Verification of Legal Compliance.

¹⁴ Forest Stewardship Council.

¹⁵ Certisource Legality Assurance System.

¹⁶ GFS Wood Tracking Programme.

¹⁷ Soil Association Forest Verification of Legal Compliance.

¹⁸ SCS LegalHarvest Verification.

¹⁹ NEPCon LegalSourceTM Standard.

²⁰ MTCS, TLTV en hout met een FLEGT-licentie hebben de status van aantoonbaar legaal in het inkoopbeleid van de Nederlandse overheid.

2.4 Bronbenadering

Net als tijdens de eerdere marktmetingen over 2005 en 2008 (Oldenburger & Leek, 2006 en Oldenburger *et al.*, 2010) wordt vanuit praktisch oogpunt gekozen voor de bronbenadering. Dat wil zeggen: meten wanneer het hout voor het eerst als product op de Nederlandse markt wordt gebracht. Dit houdt in dat:

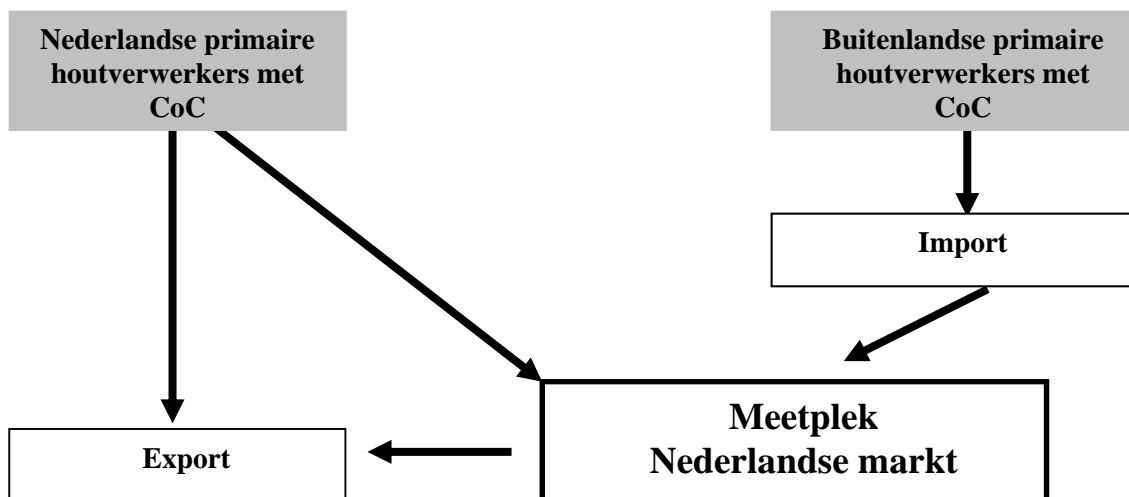
1. het volume duurzaam geproduceerd gezaagd hout, plaatmateriaal, ronde palen houtpulp (cellulose) en papier en karton²¹ in beeld wordt gebracht dat wordt geïmporteerd en/of geëxporteerd;
2. het door Nederlandse rondhoutverwerkers geproduceerde en op de Nederlandse markt gebrachte volume in beeld wordt gebracht.

Productie plus import min export van aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout, gedeeld door het totale verbruik is dan het marktaandeel duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt.

Met de term bronbenadering wordt niet bedoeld dat de oogst van rondhout uit het bos als vertrekpunt wordt gehanteerd. Met uitzondering van de producten die als rondhoutproduct op de markt worden gebracht, denk aan ronde palen, hoort rondhout niet opgenomen te worden in de overzichten van gecertificeerde houtproducten. In dit onderzoek worden namelijk de producten die door de Nederlandse rondhoutverwerkers op de Nederlandse markt zijn gebracht in beeld gebracht. Door zowel het rondhout, waarvan de producten zijn gemaakt, als de producten mee te nemen ontstaat dubbel telling. Figuur 2.1 geeft de werkwijze van de bronbenadering schematisch weer.

Figuur 2.1

Schematische weergave van de werkwijze bij de bronbenadering.

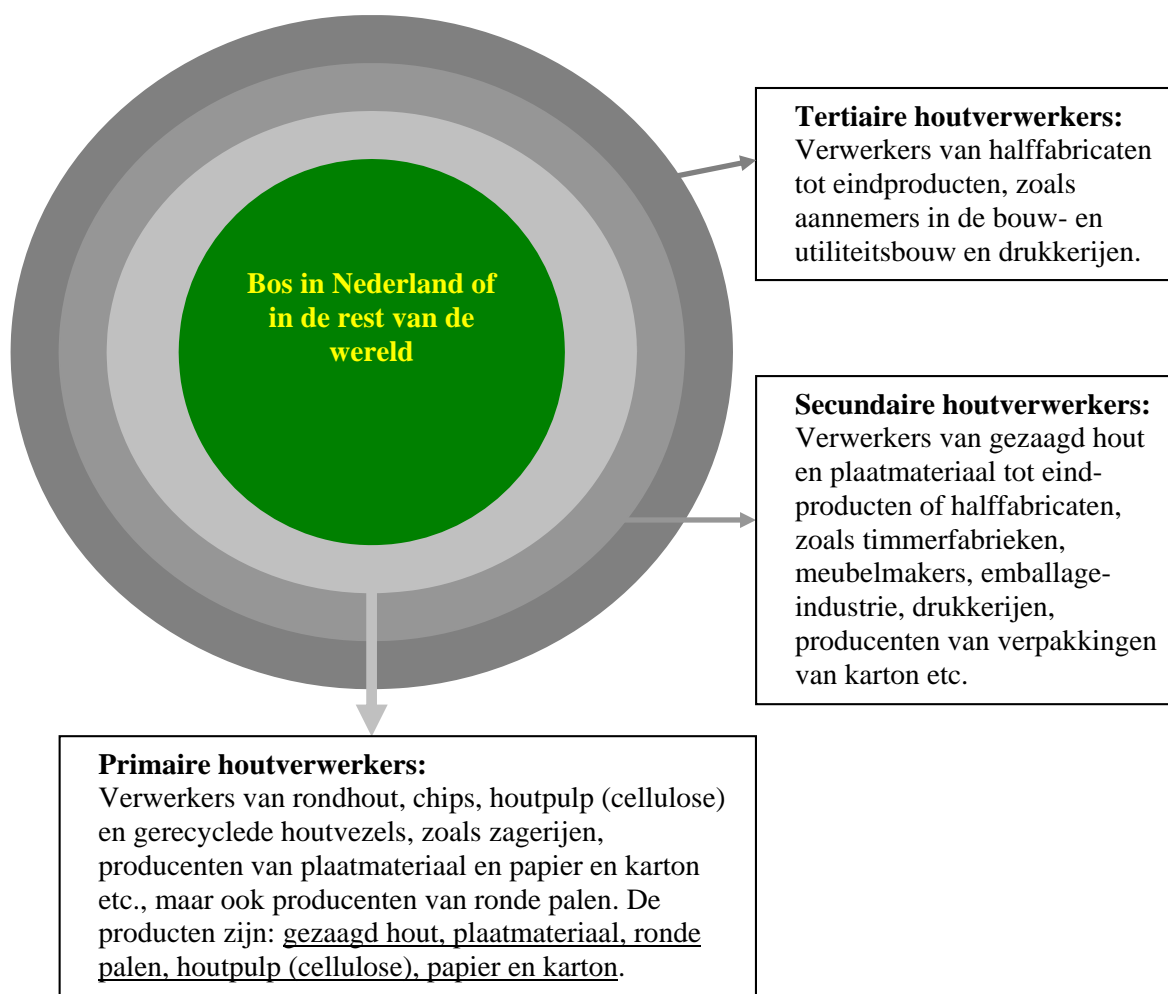
De scope van deze studie is beperkt tot de volgende primaire houtproducten die in Nederland worden geproduceerd of worden geïmporteerd:

1. gezaagd hout;
2. plaatmateriaal;
3. ronde palen; en
4. papier en karton.

²¹ In vellen en rollen.

Producten (gedeeltelijk) vervaardigd van gerecyclede grondstof (gebruikt hout of oudpapier) worden hierbij meegenomen. Import kan worden verricht door een houthandelaar, maar ook rechtstreeks door secundaire houtverwerkers, zoals bijvoorbeeld timmerfabrieken, meubelmakers, drukkerijen en bedrijven uit de emballagesector (zie figuur 2.2). Om het volume duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in beeld te brengen, zijn de Nederlandse primaire houtverwerkers en importeurs van primaire houtproducten, inclusief die van gerecyclede grondstof, bevraagd.

Figuur 2.2.
Schematische weergave van de houtketen.

2.5 Vaststellen houtgebruik in de bouw en GWW

Voor de rol van de overheid als inkoper zijn met name de bouw en GWW relevant. Voor het vaststellen van het aandeel duurzaam geproduceerd hout in de bouw (woning- en utiliteitsbouw) en GWW is het nodig inzicht te hebben in de totale hoeveelheden hout die in de bouw en GWW worden ingezet. De verbruikscijfers van hout in de diverse sectoren zijn afkomstig van Probos en zijn tijdens de marktmeting in 2008 verzameld. In verband met de gewijzigde economische omstandigheden heeft Probos de cijfers wel enigszins aangepast voor de situatie in 2011. Ook het hout, dat via de DHZ-sector en tuinsector (tuinhout) wordt

afgezet kan tot de categorie bouw worden gerekend, maar omdat het voornamelijk door particulieren wordt verwerkt is het niet meegenomen in het totale volume dat door de bouw en GWW wordt verwerkt. In bijlage 3 wordt nader ingegaan op de wijze van vaststellen van het houtgebruik in de bouw en GWW en de aannames die daarvoor zijn gemaakt.

2.6 Scope van de studie

Binnen de marktmeting zijn primaire houtproducten in beeld gebracht. Onder primaire houtproducten worden de volgende productgroepen verstaan: gezaagd hout, plaatmateriaal, ronde palen en papier en karton (inclusief producten die zijn gemaakt van gerecyclede houtvezels). De totale markt en het berekende marktaandeel hebben dus alleen betrekking op de primaire houtproducten. Een gedetailleerde beschrijving van de verschillende productgroepen is te vinden in bijlage 4.

Kant-en-klare houtproducten zijn, net als tijdens de marktmetingen over 2005 en 2008, niet in de generieke marktmeting en de gepresenteerde volumes meegenomen. Kant-en-klare houtproducten zijn bijvoorbeeld tuinschermen, deuren en kozijnen, (tuin)meubels, vogelhuisjes, pallets en kisten etc. Tijdens de voorgaande marktmetingen is wel een poging gedaan het volume kant-en-klare houtproducten van duurzame houtvezels in beeld te brengen. Dit is vanwege de grote diversiteit aan producten niet gelukt. In de nabije toekomst verdient het echter wel aanbeveling een aparte marktstudie voor kant-en-klare houtproducten uit te voeren en zo een volledig overzicht te krijgen van het marktaandeel duurzaam geproduceerd hout van alle houten producten op de Nederlandse markt.

Gezien de snelle opkomst van de import van houtige biomassa en de discussie omtrent de verantwoorde herkomst, is in deze marktmeting voor het eerst ook gekeken naar houtige biomassa (hout(energie)pellets). De uitkomsten hiervan zijn niet meegenomen in het algemene marktaandeel duurzaam geproduceerd hout dat beperkt is tot de eerder genoemde primaire houtproducten.

2.6.1 Landen van herkomst

Tijdens de door Probos voor 2005 en 2008 uitgevoerde marktmetingen is de bedrijven gevraagd het land van herkomst van het hout op te geven. Deze gegevens zijn ten eerste gebruikt om de door de bedrijven ingevulde gegevens te kunnen verifiëren. Er is bijvoorbeeld gekeken of een volume (aantoonbaar) duurzaam geproduceerd hout uit een bepaald land realistisch te verwachten was t.o.v. het oppervlak gecertificeerd bos in het betreffende land (volgens het betreffende certificatiesysteem). Daarnaast is de informatie over het land van herkomst gebruikt om onderscheid te kunnen maken tussen tropisch en niet-tropisch gezaagd loofhout en plaatmateriaal. Door bijvoorbeeld de VVNH wordt in de rapportage geen onderscheid gemaakt tussen gematigd en tropisch hout, maar de leden vulden in het verleden wel het land van herkomst in.

Om het onderscheid tussen tropisch en niet tropisch hout te kunnen maken en de impact van inspanningen tot verduurzaming inzichtelijk te maken, is er in deze marktmeting opnieuw onderscheid gemaakt naar land van herkomst. In de enquêtes is de bedrijven gevraagd het land van herkomst op te geven. De VVNH heeft haar eigen rapportage waarin het land van herkomst momenteel niet is opgenomen. Daarom zijn de VVNH-leden die substantiële volumes tropisch loofhout en plaatmateriaal importeren telefonisch benaderd en is hen gevraagd naar het land van herkomst. Uiteindelijk is in de marktmeting van 74% van het totale volume geïmporteerd gezaagd tropisch hout bekend wat het land van herkomst is.

2.6.2 Houtige biomassa

Nederland importeert steeds meer houtige biomassa. Deze houtige biomassa wordt met name voor energieopwekking ingezet en in (veel) mindere mate als grondstof voor de bio-based economie (bijv. voor bioplastic of transportbrandstof). Het is dan ook niet verwonderlijk dat er vragen worden gesteld over de duurzame herkomst van deze houtstroom en de positie van deze houtstroom binnen het totale Nederlandse houtverbruik. Daarom is deze onderzoeksvraag ook meegenomen in deze marktmeting duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt.

Er is door de 'Commissie Duurzaamheidsvraagstukken Biomassa' (Commissie Corbey) een advies uitgebracht met betrekking tot duurzaamheidscriteria voor vaste biomassa (waaronder houtige biomassa) voor energievraagstukken, maar er is nog geen Nederlands toetsingskader. Wel zijn er private initiatieven en certificatiesystemen om de duurzaamheid van houtige biomassa zichtbaar te maken. De volgende initiatieven kunnen op dit moment worden onderscheiden: Green Gold Label (GGL)²², Laborelec Label²³, IWPB (Initiative Wood Pellet Buyers)²⁴, NTA 808025 en ISCC Plus²⁶.

Vanwege het bestaan van dergelijke initiatieven en systemen is het wenselijk in de marktmeting 2011 ook aandacht te besteden aan het marktaandeel van bestaande certificatiesystemen in de houtige biomassa die in energiecentrales wordt verstoekt. Daarbij ligt het voor de hand de focus te leggen op de grootste stroom van houtige biomassa die in Nederland wordt ingezet: de houtpellets die in grote hoeveelheden door Nederland worden geïmporteerd. Er is hierbij gebruik gemaakt van de enquête onder energiebedrijven die door het Copernicus Instituut van de Universiteit van Utrecht in samenwerking met het CBS jaarlijks wordt uitgevoerd. Hierin worden zowel de hoeveelheden ingezette houtpellets als de al dan niet duurzame herkomst ervan in beeld gebracht.

2.7 Benaderde bedrijven hout

Voor het verkrijgen van een zo compleet mogelijk beeld van het volume duurzaam geproduceerd hout en papier zijn zoveel mogelijk importeurs van primaire houtproducten benaderd in de volgende productgroepen: 1) rondhout, 2) gezaagd hout en plaatmaterialen en 3) papier en karton. In deze paragraaf wordt per productgroep beschreven welke bedrijven zijn benaderd. Voor papier en karton is een uitgebreidere beschrijving van de werkwijze gegeven, omdat deze afwijkt van de tijdens de voorgaande marktmetingen gehanteerde werkwijze en de ontwikkelde methode voor het uitvoeren van de marktmeting (Oldenburger & Van Benthem, 2011).

²² Het GGL is in 2002 opgezet door Essent en Skal International (nu Control Union Certifications). Het GGL programma is een certificatiesysteem voor duurzame biomassa. GGL heeft zowel betrekking op de productie, de be- en verwerking, het transport als de finale omzetting in energie van de biomassa.

²³ In opdracht van GDF-SUEZ/Electrabel hebben Laborelec en certificeerder SGS een verificatie procedure opgezet die wordt toegepast op elke productielocatie van biomassa.

²⁴ IWPB is een werkgroep die bestaat uit de grootste Europese energiebedrijven die op grootschalige wijze houtpellets inzetten. De groep bestaat uit de energiebedrijven GDF-SUEZ, RWE, E.On, Vattenfall, Drax Pic en Dong en de certificeerders SGS, Inspectorate en Control Union Certifications. Laborelec treedt binnen de groep op als technische expert. Zij stellen voor de stichting Green Gold Label te gebruiken als een nieuwe bestuursstructuur voor de nieuwe duurzaamheidsstandaard die gebaseerd zal zijn op de IWPB principes.

²⁵ NTA8080 is een certificatiesysteem voor biomassa die voor energie doeleinden wordt gebruikt, dat is gebaseerd op de Nederlandse en Europese duurzaamheidscriteria voor biomassa. NTA8080 is opgezet door een diverse groep van stakeholders en gecoördineerd door NEN (Nederlands Normalisatie-instituut). De duurzaamheidscriteria zijn omgezet in verifieerbare vereisten. Het certificatiesysteem maakt het voor leveranciers en kopers van biomassa mogelijk om duurzame producten te onderscheiden van niet duurzame.

²⁶ Een nieuw certificatiesysteem als uitbreiding op het bestaande ISCC voor voedsel, veevoer, technische/chemische (bijv. bioplastics), bioenergie toepassingen van biomassa (bijv. vaste biomassa). ISCC staat voor International sustainability and carbon certification.

Rondhout

Voor het monitoren van het verhandelde en verwerkte volume Nederlands FSC-27 en buitenlands FSC- en PEFC-gecertificeerd rondhout is gebruik gemaakt van de Probos rondhoutenquête (De Groot, 2012). Deze enquête, die Probos jaarlijks uitvoert, is erop gericht in beeld te brengen hoeveel rondhout er in het betreffende jaar in Nederland is verwerkt. Sinds 2006 wordt de bedrijven gevraagd aan te geven hoeveel rondhout zij met een FSC- en PEFC-certificaat hebben verwerkt. De volgende sectoren kunnen worden onderscheiden: rondhoutzagerijen, papier- en kartonproducenten, verduurzamers van ronde palen, handelaren in heipalen en overige palen en klompenmakers.

Naast de rondhoutverwerkers zijn ook de exporteurs van Nederlands rondhout via de Probos rondhoutenquête benaderd. Deze rondhoutexporteurs is gevraagd hoeveel Nederlands rondhout zij in 2011 met een FSC-certificaat hebben geëxporteerd. Tevens is via de rondhouthandelaren nagegaan welk volume rondhout uit het Nederlandse FSC-gecertificeerde bos zonder certificaat is geëxporteerd. Deze volumes worden niet gebruikt voor de berekening van het marktaandeel, maar dienen puur ter informatie.

Om enig inzicht te geven in de benutting van het geogste hout uit het in Nederland FSC- en in de toekomst mogelijk PEFC-gecertificeerde bos, wordt ook de houtoogst in 2011 in beeld gebracht.

Gezaagd hout en plaatmateriaal

Het volume duurzaam geproduceerd gezaagd hout en plaatmateriaal wordt in de eerste plaats geïnventariseerd bij de leden van de verschillende brancheorganisaties die dit hout importeren.

Er zijn tevens importerende bedrijven die niet zijn aangesloten bij brancheorganisaties. Deze bedrijven zijn geïdentificeerd met behulp van het overzicht van FSC- en PEFC-CoC-gecertificeerde bedrijven in Nederland. Leden van groepscertificaten en individuele bedrijven die onderdeel zijn van een multisite certificaat worden meegenomen. Bedrijven die geen importeur zijn of lid zijn van een brancheorganisatie worden van de lijst geschrapt. De overige bedrijven ontvangen een enquête. Een beschrijving van de verschillende groepen benaderde bedrijven is te vinden in bijlage 5.

2.8 Papier en karton

Het verbruik van papier en karton beslaat ca. 50% van het totale Nederlandse houtverbruik (in rondhoutequivalenten)²⁸. In de voorgaande twee marktmetingen (over 2005 en 2008) is het marktaandeel papier en karton dat is geproduceerd van houtpulp (cellulose) uit aantoonbaar verantwoord beheerde bossen ook in beeld gebracht. Het is gebleken dat via de toen gehanteerde methode geen volledige marktdekking werd verkregen. Een aantal grote drukkerijen die zelf hun papier importeren bleken gecertificeerd papier te importeren zonder CoC-gecertificeerd te zijn. Hierin kan overigens inmiddels verandering zijn opgetreden.

Daarnaast worden er papierproducten, die binnen de scope van deze studie vallen, zoals grafisch papier, sanitairpapier etc., door de detailhandel geïmporteerd en op de markt gebracht. Deze detailhandelaren hoeven, net als bij de kant-en-klare houtproducten, niet altijd CoC-gecertificeerd te zijn om toch papierproducten met een certificaat te mogen verkopen. Het alleen benaderen van de CoC-gecertificeerde importeurs volstaat dus niet om

²⁷ In 2011 was er nog geen Nederlands bos PEFC-gecertificeerd.

²⁸ Gebaseerd op het volume exclusief papier en karton dat is gemaakt van gerecyclede houtvezels. Tijdens het berekenen van het marktaandeel in deze studie worden producten van gerecyclede houtvezels wel meegenomen.

het marktaandeel vast te stellen. De werkwijze voor papier en karton diende dan ook te worden aangepast. Deze methode is in samenwerking met Patricia Dolman (PEFC Nederland) en Arjan Alkema (FSC Nederland) ontwikkeld.

Import van papier en karton

Tijdens deze meetronde zijn de gegevens niet alleen via de gecertificeerde Nederlandse importeurs en producenten verzameld, maar is ook geprobeerd via de voor de Nederlandse markt belangrijkste producenten van papier en karton²⁹ in de wereld (vnl. Europa en de VS) gegevens te verkrijgen.

Daarnaast zijn bedrijven die jaarlijks aan Papier Recycling Nederland (PRN) hun papierverbruik rapporteren benaderd. Dit zijn Nederlandse bedrijven die jaarlijks grote hoeveelheden papier en karton verwerken. Het gaat om drukkerijen, uitgeverijen van dag- en weekbladen, producenten van verpakkingen van papier en karton etc. Ook van deze bedrijven is het marktaandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd papier en karton op de Nederlandse markt onderzocht.

Uiteindelijk is gebleken dat het verkrijgen van voldoende respons via de internationale producenten van papier en karton niet haalbaar is. Daarom is uiteindelijk de nadruk gelegd op de werkwijze via de bedrijven die aan PRN rapporten. Om dubbeltelling te voorkomen kunnen de gegevens die van de internationale bedrijven zijn verkregen niet worden samengenomen met de via de PRN bedrijven verkregen gegevens. De PRN bedrijven kopen de door hen geïmporteerde hoeveelheid papier immers bij de internationale producenten van papier en karton.

Pulp- en papierproductie in Nederland

De Nederlandse papier- en kartonproductie is tijdens deze marktmeting op dezelfde wijze als in de voorgaande marktmetingen in beeld gebracht. In samenwerking met de VNP zijn alle leden gevraagd naar de ingezette grondstof (houtpulp (cellulose), chips, rondhout) uit aantoonbaar duurzaam beheerd bos en oudpapier en is de CoC-gecertificeerde bedrijven gevraagd naar de hoeveelheid producten die met certificaat zijn geproduceerd en hoeveel daarvan op de Nederlandse markt is gebracht. Daarbij is, net als tijdens de voorgaande marktmetingen, ook gevraagd naar de hoeveelheid gerecyclede vezel die is ingezet voor de productie van papier en karton.

2.9 Response

In tabel 2.3 is een samenvatting weergegeven van de respons op de enquête. Hierbij is dezelfde indeling gebruikt in productgroepen en benaderde groepen bedrijven als in de voorgaande paragraaf. De response is op verzoek van de brancheverenigingen niet per branchevereniging gepresenteerd. Bij een lage respons binnen een bepaalde groep is allereerst een herinnering verstuurd met daarbij nogmaals de enquête. Indien nodig, is vervolgens op basis van de resultaten van de marktmeting over 2008 en het bekijken van de website van het betreffende bedrijf een selectie gemaakt van de belangrijkste bedrijven. Deze bedrijven zijn telefonisch benaderd.

²⁹ Daarbij wordt het aandeel van de grondstof bestaande uit gerecyclede houtvezels ook meegenomen.

Tabel 2.3*Samenvatting van de respons op de enquête*

Rondhout	Aantal verstuurde enquêtes	Aantal met CoC	Respons		
			Totaal	Totaal met CoC	% retour van CoC
Boseigenaren	4	4	4	4	100%
Zagerijen	69	21	66	21	100%
Paalhout handel en -verduurzaming	15	9	14	8	89%
Gezaagd hout en plaatmateriaal	Aantal verstuurde enquêtes	Aantal met CoC	Totaal	Totaal met CoC	% retour van CoC
Handel*	215	207	177	172	83%
Producenten**	186	60	102	34	56%
Pulp en papier	Aantal verstuurde enquêtes	Aantal met CoC	Totaal	Totaal met CoC	% retour van CoC
Producenten / VNP***	12	10	12	10	100%
Importeurs papier- en karton	43	27	39	24	89%

* Deze responsegroep bestaat uit VVNH-leden, bedrijven in de Retail-sector, CoC-gecertificeerde bedrijven die niet zijn aangesloten bij een branche en een selectie van bedrijven uit het Houtadresboek waarvan uit de marktmeting over 2005 bekend is dat men aantoonbaar duurzaam en aantoonbaar legaal geproduceerd hout importeert.

** Deze responsegroep bevat bedrijven die lid zijn van de EPV, NBvT, VHN en CoC-gecertificeerde producenten waarvan het vermoeden bestaat dat zij ook importeren.

*** Alleen de bedrijven die in 2011 CoC-gecertificeerd zijn en de niet CoC-gecertificeerde houtpulp (cellulose) verwerkende bedrijven hebben een enquête ontvangen. De overige 10 bedrijven verwerken alleen oud papier en deze cijfers heeft Probos van de VNP ontvangen.

2.10 Berekening van de volumes

In de paragraaf “bronbenadering” is gedefinieerd wat wordt verstaan onder de Nederlandse markt. Daarmee wordt bedoeld op de marktstructuur en de plek (het moment) van meten. Deze markt zal echter ook in een houtvolume en een hoeveelheid papier uitgedrukt moeten worden om het marktaandeel te kunnen berekenen. Dit is het Nederlandse houtverbruik en papier- en kartonverbruik en bestaat uit de som van de binnenlandse productie en de import minus de export van gezaagd hout, plaatmateriaal, ronde palen en papier en karton. De totale Nederlandse productie van primaire houtproducten is afgeleid uit de Probos-rondhoutenquête. Voor de gegevens over de totale productie van papier en karton is gebruik gemaakt van de statistieken die de VNP jaarlijks publiceert. De cijfers over de import en export zijn afkomstig uit de CBS handelsstatistiek³⁰ en de CEPI jaarcijfers. De marktaandelen voor hout en papier en karton zijn afzonderlijk berekend.

$$\text{Nederlands houtverbruik} = \text{Productie} + \text{Import} - \text{Export}$$

³⁰ De CBS-handelsstatistieken voor hout en houtproducten vertoonden voor het jaar 2011 een aantal waarden die in dusdanige mate afweken van de waarden uit voorgaande jaren dat correctie noodzakelijk was. Daarom heeft Probos deze waarden in overleg met de houtsector aangepast. Het betekent echter wel dat het houtverbruikscijfer voor 2011 in tegenstelling tot de voorgaande twee marktmetingen niet één op één is gebaseerd op de CBS gegevens.

2.10.1 Conversiefactoren

De totaalvolumes zijn voor hout omgerekend naar m^3 rondhoutequivalenten (rhe) zonder schors. Dit is nodig om de verschillende productgroepen bij elkaar op te kunnen tellen en illustreert tegelijkertijd hoeveel hout uit het bos is gehaald. Een m^3 rondhoutequivalent is de hoeveelheid rondhout die nodig is om een bepaalde hoeveelheid van een product te maken. Het overzicht van de gehanteerde conversiefactoren is te vinden in bijlage 1.

De conversiefactor voor gezaagd naaldhout is bijvoorbeeld 1,35. Dit betekent dat er voor het verkrijgen van 1 m^3 gezaagd naaldhout 1,35 m^3 rondhout zonder schors nodig is en dat het resthout (zaagsel, chips etc.) dat daarbij vrijkomt, wordt ingezet voor bijvoorbeeld de productie van papier of plaatmateriaal. Tijdens deze studie zijn bovenstaande conversiefactoren gehanteerd. Deze wijken enigszins af van de in de voorgaande twee marktmetingen gehanteerde conversiefactoren. Op basis van een uitgevoerde analyse is besloten de conversiefactor voor gezaagd tropisch loofhout aan te passen of eigenlijk een aparte factor voor gezaagd tropisch loofhout te hanteren. Voor een toelichting op de reden voor het wijzigen van de conversiefactoren wordt verwezen naar Oldenburger & Van Benthem (2011).

Het hanteren van nieuwe factoren betekent dat de resultaten van de voorgaande marktmetingen ook opnieuw zijn berekend, zodat de resultaten vergelijkbaar zijn.

3 RESULTATEN HOUT

In dit hoofdstuk worden eerst de resultaten gepresenteerd voor hout in zijn totaal. Deze cijfers worden gegeven in m³ rondhoutequivalenten (m³ rhe). Vervolgens worden de productgroepen rondhout, gezaagd naaldhout, gezaagd loofhout (tropisch en gematigd) en de plaatmateriaal besproken. De cijfers voor de productgroepen zijn vermeld in productkubiekemeters. D.w.z. m³ rondhout, m³ gezaagd hout en m³ plaatmateriaal.

Het rondhout is in de marktmeting opgenomen om te laten zien hoe Nederlands rondhout als verwerkt product in de markt wordt gezet, hetzij in ons land, hetzij in het buitenland. Bij de verwerking van gecertificeerd rondhout gaat het om gezaagd hout dat als bouw-, tuin- en verpakkingshout op de binnenlandse markt komt en om pulp dat door Nederlandse papierfabrieken wordt verwerkt. Rondhout hoort feitelijk niet opgenomen te worden in de overzichten van duurzaam geproduceerd hout of gecertificeerde houtproducten die op de Nederlandse markt worden gebracht, omdat het leidt tot dubbeltellingen. Uitzonderingen hierop zijn producten die als rondhoutproduct in de markt worden gezet, denk aan rasterpalen en heipalen.

Bij de presentatie van de resultaten dienen vooraf de volgende opmerkingen te worden gemaakt:

- Export is in de cijfers verdisconteerd. De gepresenteerde cijfers hebben betrekking op de netto import. Het betreft dus alleen primaire houtproducten die op de Nederlandse markt zijn gebracht. Export is reeds op dit volume in mindering gebracht.
- Bijschatting. Door de opzet van dit onderzoek zijn alle CoC-gecertificeerde bedrijven benaderd die in 2011 mogelijk aantoonbaar duurzaam of aantoonbaar legaal hout hebben geïmporteerd en op de Nederlandse markt hebben gebracht. Zoals de response in tabel 2.3 laat zien hebben niet alle CoC-gecertificeerde bedrijven aan de marktmeting meegewerkt. Daarom is een bijschatting nodig om tot het totale volume te komen. Deze bijschatting is gebaseerd op de ervaringen van Probos tijdens de voorgaande marktmetingen. Het komt erop neer dat voor bedrijven die tijdens de marktmeting over 2011 niet hebben gereageerd, maar tijdens de voorgaande marktmetingen over 2005 en/of 2008 wel een volume gecertificeerd hout hebben opgegeven, een inschatting is gemaakt van het volume FSC- en/of PEFC-gecertificeerd hout dat in 2011 is geïmporteerd. In totaal heeft dit geleid tot een bijschatting van 2.700 m³ rhe (0,2%) voor FSC gezaagd naaldhout en 56.700 m³ rhe (2%) voor PEFC gezaagd naaldhout.

Voor de kleinere bedrijven, die niet in beeld zijn gebracht, is een bijschatting van 1% binnen alle productgroepen gehanteerd. Voor gezaagd hout en plaatmateriaal dat is geïmporteerd met een legaliteitsverklaring zijn geen bijschattingen gedaan.

3.1 Totaal volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in 2011

Met zekerheid kan worden vastgesteld dat in totaal in Nederland in 2011 een volume van 3.863.326 m³ rhe primair hout en plaatmateriaal met een certificaat voor duurzaam bosbeheer op de Nederlandse markt is gebracht. Dat is 65,7 % van het totale Nederlandse verbruik aan primair hout en plaatmateriaal (exclusief papier). In 2008 bedroeg dit volume 2.231.153 m³ rhe en was het marktaandeel 33,5%. Het marktaandeel is sinds 2008 nagenoeg verdubbeld. Dit volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd voldoet aan de inkoopcriteria van de Nederlandse overheid (stand van zaken 24 januari 2013).

In tabel 3.1 staan de volumes per certificatiesysteem vermeld. Ter vergelijking zijn ook de resultaten uit 2008 in de tabel opgenomen, in de rijen “Met certificaat 2008”. Tabel 3.1 laat onder andere zien dat het marktaandeel duurzaam geproduceerd hout binnen de meeste productgroepen bijna is verdubbeld. Gematigd loofhout vormt hierop een uitzondering. Binnen deze productgroep bedraagt de toename van het marktaandeel slechts 6,8 procentpunten.

Opvallend is dat het totale Nederlandse houtverbruik tussen 2008 en 2011 in absolute zin met bijna 12% is gedaald terwijl het totale volume duurzaam geproduceerd primair hout en plaatmateriaal in absolute zin met 73% is toegenomen.

Tabel 3.1

Het totaal volume duurzaam geproduceerde primair hout en plaatmateriaal dat in 2011 en 2008 op de Nederlandse markt is gebracht (in m³ rhe)

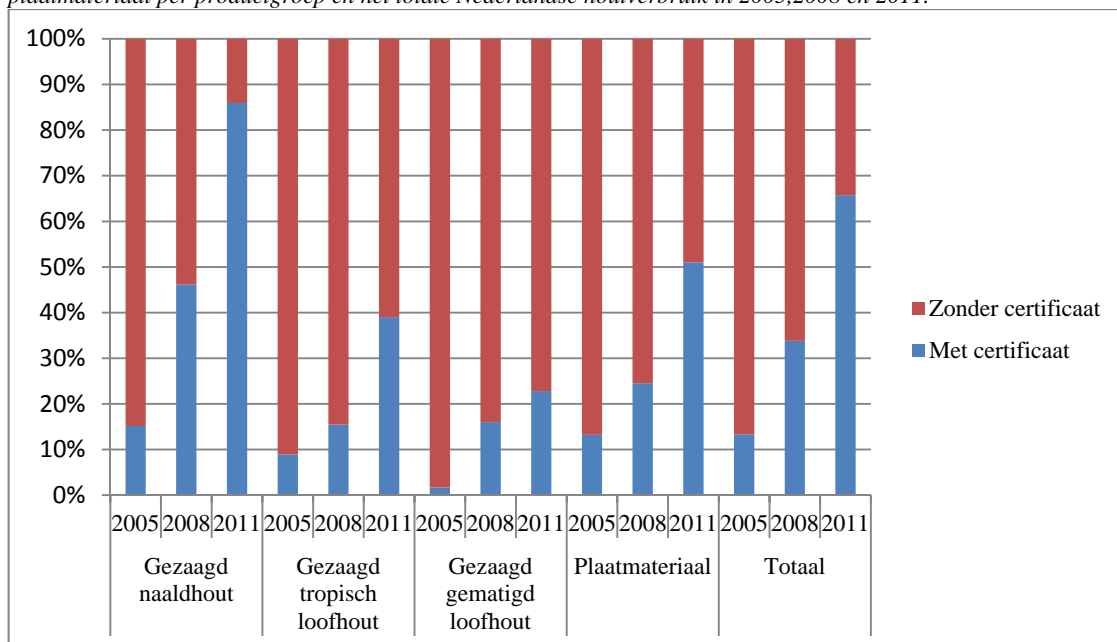
		FSC	PEFC	Totaal	In %
Totaal	Totale markt 2011*			5.876.752	
	Met certificaat 2011	1.394.993	2.468.336	3.863.329	65,7%
	Totale markt 2008			6.655.549	
	Met certificaat 2008	784.981	1.437.965	2.231.153	33,5%
Paalhout	Totale markt 2011			105.000	
	Met certificaat 2011	18.656	7.160	25.816	24,6%
	Met certificaat 2008	5.981	5.256	11.237	13,5%
Gezaagd naaldhout	Totale markt 2011			2.995.963	
	Met certificaat 2011	806.117	1.768.190	2.574.307	85,9%
	Met certificaat 2008	424.812	1.061.044	1.485.953	46,1%
Gezaagd tropisch loofhout	Totale markt 2011			536.010	
	Met certificaat 2011	209.075	0	209.075	39,0%
	Met certificaat 2008	146.016	0	146.016	15,5%
Gezaagd gematigd loofhout	Totale markt 2011			312.567	
	Met certificaat 2011	4.005	67.329	71.335	22,8%
	Met certificaat 2008	20.181	20.015	40.196	16,0%
Plaatmateriaal	Totale markt 2011			1.927.212	
	Met certificaat 2011	357.140	625.657	982.797	51,0%
	Met certificaat 2008	187.992	342.424	529.121	25,4%

* De cijfers voor de “totale markt” zijn gebaseerd op de jaarlijkse Probos/CBS productie- en handelsstatistieken voor hout- en papierproducten.

Zoals in Figuur 3.1 is te zien bestaan er grote verschillen in het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerde primair hout en plaatmateriaal binnen de verschillende productgroepen. Dit is zowel in 2005, 2008 als in 2011 het geval. Binnen het gezaagde naaldhout is in 2011 85,9% van het hout gecertificeerd, tegen 39,0% van het gezaagd tropische loofhout en 22,8% van het gezaagd gematigde loofhout. Binnen het totale marktvolume plaatmateriaal is 51,0% voorzien van een certificaat. Wel is overal een stijgende trend te zien.

Figuur 3.1

De verhouding tussen het volume niet en wel aantoonbaar duurzaam geproduceerde primaire hout en plaatmateriaal per productgroep en het totale Nederlandse houtverbruik in 2005, 2008 en 2011.

In tabel 3.2 zijn de gegevens van bovenstaande tabel omgerekend naar percentages per certificatiesysteem voor duurzaam bosbeheer. In 2011 was 23,7% van het in Nederland verbruikte volume gezaagd hout en plaatmateriaal voorzien van een FSC-certificaat en 42% van een PEFC-certificaat.

Tabel 3.2

Het procentueel aandeel per certificatiesysteem voor duurzaam bosbeheer in het totale volume hout en plaatmateriaal dat in 2011 in Nederland is verbruikt. Onderstaande cijfers hebben betrekking op het hout en plaatmateriaal dat met certificaat voor duurzaam bosbeheer geïmporteerd is.

	Met certificaat
FSC	23,7%
PEFC	42,0%
Totaal	65,7%

Binnen het totale volume gecertificeerd hout op de Nederlandse markt in 2011 heeft het certificatiesysteem PEFC een aandeel van 64% (zie tabel 3.3 en figuur 3.2). FSC heeft een aandeel van 36%. Deze verdeling is vergelijkbaar met de verdeling over 2008.

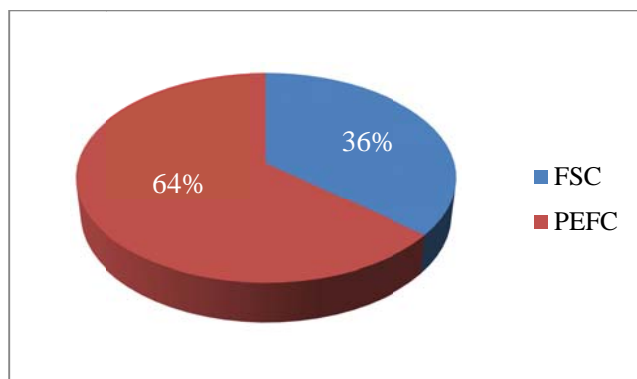
Tabel 3.3

Het volume gecertificeerde primair hout en plaatmateriaal per certificatiesysteem in 2011 (in m³ rhe)

	Met certificaat
FSC	1.394.993
PEFC	2.468.336
Totaal	3.863.329

Figuur 3.2

Het aandeel FSC en PEFC op de Nederlandse markt in 2011 voor het totale volume gecertificeerde primair hout en plaatmateriaal.

3.2 Volume aantoonbaar legaal hout op de Nederlandse markt in 2011

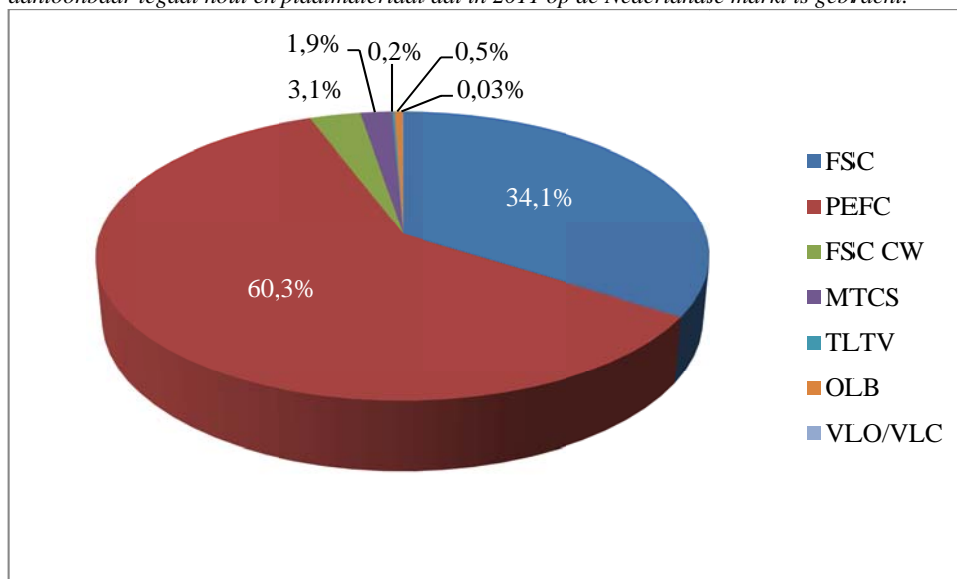
Op basis van de tijdens deze marktmeting verzamelde gegevens kan worden gesteld dat in 2011 een volume van 4.095.082 m³ rhen primair hout en plaatmateriaal met een legaliteitsverklaring op de Nederlandse markt is gebracht (tabel 3.4); dit is bijna 70% van het totale Nederlandse verbruik van primair hout en plaatmateriaal. Meer dan 96% van dit volume aantoonbaar legaal bestaat uit het volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd (FSC, PEFC). Naast het FSC- en PEFC-gecertificeerde hout is er ook een volume van 153.362 m³ rhen met één van de andere legaliteitsverklaringen op de Nederlandse markt gebracht (tabel 3.4 en figuur 3.3).

Wanneer uitsluitend de certificeringssystemen en legaliteitsverklaringen worden meegenomen die door de Nederlandse overheid worden geaccepteerd voor aantoonbaar legaal hout (FSC, PEFC, MTCS en TLTV (SGS)), dan bedraagt het marktaandeel aantoonbaar legaal primair hout en plaatmateriaal op de Nederlandse markt ongeveer 67%.

Binnen het volume legaliteitsverklaringen is FSC Controlled Wood (CW) de belangrijkste, gevolgd door MTCS. In tabel 3.4 en figuur 3.3 zijn alleen die certificatiesystemen en legaliteitsverklaringen opgenomen waarvoor volumes in beeld zijn gebracht. In deze marktmeting zijn de overige legaliteitsverklaringen (zie paragraaf 2.2) niet in beeld gekomen. Deze legaliteitsverklaring speelden in 2011 blijkbaar nog een ondergeschikte rol.

Figuur 3.3

Aandelen van de verschillende certificatiesystemen en legaliteitsverklaringen binnen het totaal volume aantoonbaar legaal hout en plaatmateriaal dat in 2011 op de Nederlandse markt is gebracht.

Tabel 3.4

Het totaal volume aantoonbaar legaal geproduceerd gezaagd hout en plaatmateriaal dat in 2011 op de Nederlandse markt is gebracht (in m³ rhe)

		FSC	PEFC	MTCS	TLTV	OLB	VLO/VLC	FSC CW	Totaal	Aandeel
Totaal	Totale markt								5.876.752	
	Met certificaat	1.394.993	2.468.336	78.391	6.414	19.896	1.350	125.702	4.095.082	69,7%
Paalhout	Totale markt								105.000	
	Met certificaat	18.656	7.160	0	0	0	0	0	25.816	24,6%
Gezaagd naaldhout	Totale markt								2.995.963	
	Met certificaat	806.117	1.768.190	0	0	0	0	81.680	2.655.988	88,7%
Gezaagd tropisch loofhout	Totale markt								536.010	
	Met certificaat	209.075	0	37.545	5.716	10.873	1.350	1.010	265.568	49,5%
Gezaagd gematigd loofhout	Totale markt								312.567	
	Met certificaat	4.005	67.329	0	71	0	0	7.132	78.537	25,1%
Plaatmateriaal	Totale markt								1.927.212	
	Met certificaat	357.140	625.657	40.846	627	9.023	0	35.880	1.069.174	55,5%

3.3 Rondhout uit het Nederlandse bos

In 2011 was er in Nederland alleen bos gecertificeerd volgens de FSC-standaard. De Nederlandse PEFC-standaard is eind 2011 definitief vastgesteld en is op 10 januari 2013 door PEFC Internationaal goedgekeurd. In 2011 was in Nederland 171.000 ha bos FSC-gecertificeerd (FSC-bos). Bijna 48% van de totale oppervlakte bos in Nederland (circa 360.000 ha). Dit is een kleine stijging ten opzichte van 2008. Dit bos is in eigendom van een drietal individuele boseigenaren (Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Kroondomein) en een grote groep van kleinere boseigenaren onder het groeps-certificaat van de Unie van Bosgroepen. Ten opzichte van de vorige marktmeting in 2008 hebben er daarbij twee wijzigingen plaatsgehad. Allereerst zijn nu alle bossen van Natuurmonumenten FSC-gecertificeerd, waar dit in 2008 nog enkel de bossen van Natuurmonumenten in Gelderland

betrof. Daarnaast zijn de bossen van de toenmalige Stichting Face inmiddels niet meer gecertificeerd. Dit is voornamelijk het gevolg van de hoge kosten en eisen die gemoeid zijn met de certificering, terwijl dit jonge bos nog niet of nauwelijks hout voortbrengt dat met FSC-certificaat verkocht kan worden.

De Nederlandse FSC-gecertificeerde bouseigenaren hebben in 2011 in totaal 509.000 m³ rondhout zonder schors (z.s.) geogst (tabel 3.5). Hiervan is volgens de bouseigenaren 280.000 m³ z.s. met een certificaat verkocht, wat neerkomt op 55% van de totale oogst uit Nederlands FSC-bos. Hiermee is het procentueel ten opzichte van 2008 vrijwel gelijk gebleven. Binnen het geogste volume naaldhout is het aandeel dat verkocht is met FSC-certificaat hoger (62%) dan binnen het volume loofhout (40%). Zowel bouseigenaren als houtverwerkende bedrijven geven aan dat er beperkt naar gecertificeerd hout wordt gevraagd. Bouseigenaren verkopen hout veelal alleen met certificaat wanneer de klant er specifiek om vraagt en/of de klant bereid is er een meerprijs voor te betalen. Bij de verkoop van gecertificeerd hout moeten zij extra administratieve handelingen verrichten.

Tabel 3.5

Oogst van rondhout uit het Nederlandse FSC-bos in 2011 (in m³ zonder schors)

	Totaal	Met FSC-certificaat	Aandeel
Naaldhout	346.000	215.000	62%
Loofhout	163.000	65.000	40%
Totaal	509.000	280.000	55%

Geëxporteerde en verwerkte hoeveelheid FSC-hout uit het Nederlandse bos

De Nederlandse FSC-bouseigenaren is gevraagd aan te geven binnen welke marktsegmenten zij hun hout hebben afgezet en hoeveel van het door hen geogste volume is geëxporteerd. Slechts één van de vier FSC-gecertificeerde organisaties was in staat het door hen geogste volume uit te splitsen naar marktsegment en het exportaandeel aan te geven. Vanwege deze lage response is voor een alternatieve methode gekozen. Er is gebruik gemaakt van de resultaten uit de Probos-rondhoutenquête die jaarlijks wordt uitgevoerd (De Groot, 2012). Het exportaandeel binnen de Nederlandse houtoogst en de verdeling van het oogstvolume over de verschillende marktsegmenten is uit deze enquête afgeleid en toegepast op het door de Nederlandse FSC-bouseigenaren geogste rondhoutvolume. Dit resulteert in een exportvolume van 208.000 m³ z.s., wat neerkomt op 41% van het totale oogstvolume uit Nederlands FSC-bos. 58% (122.000 m³ z.s.) van het exportvolume is met een FSC-certificaat geëxporteerd.

De rest (59%) van het in FSC-bos geogste volume (302.000 m³ z.s.) is door Nederlandse rondhoutverwerkers tot producten verwerkt. Van het in Nederland verwerkte volume was 53% voorzien van een FSC-certificaat. Het betreft voornamelijk zaaghout (76%) en papierhout (16%). Het overige deel (8%) wordt gebruikt voor de productie van bijvoorbeeld palen, klompen en fineer.

Nederlands FSC-hout met en zonder certificaat op de Nederlandse markt

Van de totale oogst uit Nederlands FSC-bos is ongeveer 29.000 m³ rse als gezaagd hout of als (hei)palen met een FSC-certificaat op de markt gekomen. De rest van het volume rondhout uit Nederlandse FSC-bos dat in Nederland is verwerkt, ca. 251.000 m³ rse (excl. hout voor papierproductie), is zonder certificaat op de markt gebracht. De onderverdeling is daarbij als volgt:

Gezaagd hout

In de Probos rondhoutenquête wordt sinds 2006 gevraagd naar het volume rondhout dat is ingekocht met een FSC- of PEFC-certificaat. Aanvullend hierop is de CoC-gecertificeerde bedrijven gevraagd aan te geven hoeveel producten zij in 2011 met een certificaat op de markt hebben gebracht. De respons hierop was echter zeer minimaal. Daarom is op basis van de gegevens uit 2008 een schatting gemaakt van de hoeveelheid gezaagd hout dat met een certificaat voor duurzaam bosbeheer op de Nederlandse markt is gebracht. De 15 Nederlandse FSC-CoC-gecertificeerde rondhoutzagerijen hebben in 2011 ca. 101.000 m³ z.s. Nederlands rondhout met FSC-certificaat verwerkt. Dit volume bestaat voor 97% uit naaldhout. Uiteindelijk is door deze zagerijen 20.148 m³ gezaagd naaldhout (27.200 m³ rhe z.s.) en 195 m³ gezaagd loofhout (275 m³ rhe z.s.) daadwerkelijk met FSC-certificaat op de Nederlandse markt gebracht. Deze volumes gezaagd naaldhout en gematigd loofhout met FSC-certificaat zijn toegevoegd aan de volumes FSC gecertificeerd naaldhout en gematigd loofhout die via import op de Nederlandse markt zijn gekomen.

Paalhout

De Nederlandse leveranciers van ronde en gekloofde houten palen hebben in 2011 ca. 105.000 m³ z.s. op de Nederlandse markt gebracht. Van het totale volume palen is ca. 32.760 m³ z.s. met een certificaat voor duurzaam bosbeheer op de Nederlandse markt gebracht. Hiervan was 5% afkomstig uit het Nederlandse FSC-bos (1.700 m³ z.s.). De overige 87% betreft geïmporteerde palen met een FSC- of PEFC-certificaat (FSC: 25.600 m³ rhe en PEFC: 7.160 m³ rhe). Ook deze volumes zijn toegevoegd aan tabel 3.1.

Papierhout

De enige Nederlandse papierproducent die rondhout verwerkt, heeft in 2011 ongeveer 20.000 m³ z.s. rondhout uit het Nederlandse FSC-bos verwerkt. Hiervan is ca. 6.000 m³ z.s. met een FSC-certificaat op de markt gebracht. Dit volume is niet toegevoegd aan tabel 3.1, maar is opgenomen in paragraaf 4.1 bij de verwerkte hoeveelheid pulp.

3.4 Gezaagd naaldhout

De respondenten uit de marktmeting hebben opgegeven dat zij in 2011 1.867.866 m³ gecertificeerd gezaagd naaldhout hebben geïmporteerd. Het merendeel van het gecertificeerde gezaagde naaldhout bezit het PEFC-certificaat, zoals tabel 3.6 weergeeft.

Tabel 3.6

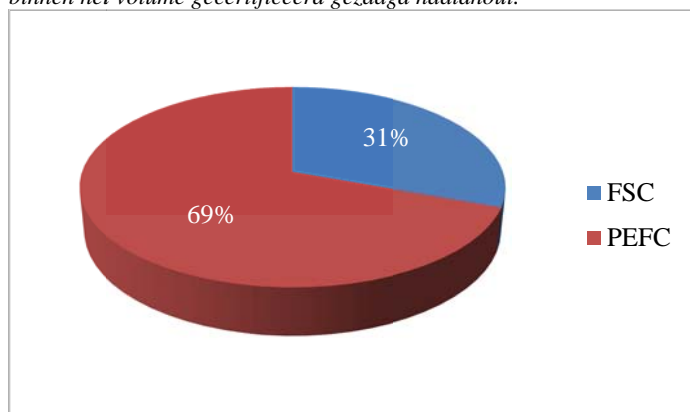
Het aandeel van de verschillende certificatiesystemen voor duurzaam bosbeheer binnen het gecertificeerde gezaagd naaldhout (in m³ gezaagd hout)

	Totaal
FSC	571.063
PEFC	1.296.803
Totaal	1.867.866

Het PEFC-certificaat heeft een aandeel van 69% binnen het gezaagd naaldhout (figuur 3.4) en FSC 31%. Deze verhouding tussen PEFC en FSC is te verklaren door het feit dat de bossen in de voor Nederland belangrijkste naaldhoutexporterende landen (Zweden, Duitsland en Finland) voornamelijk PEFC-gecertificeerd zijn.

Figuur 3.4

De aandelen van de verschillende certificaten voor duurzaam bosbeheer binnen het volume gecertificeerd gezaagd naaldhout.

3.5 Gezaagd loofhout (tropisch en gematigd)

In totaal is er in 2011 in Nederland 191.446 m³ gezaagd loofhout met een certificaat voor duurzaam bosbeheer op de markt gebracht. Hiervan was 141.550 m³ tropisch en 49.896 m³ gematigd loofhout.

Gezaagd tropisch loofhout

Het merendeel van het gezaagd tropisch loofhout met certificaat voor duurzaam bosbeheer dat in 2011 op de Nederlandse markt beschikbaar was draagt het FSC-certificaat. Daarnaast is er ook 27.881 m³ tropisch loofhout met het PEFC-certificaat op de Nederlandse markt gekomen. Het betreft hierbij MTCS-gecertificeerd hout dat door de Nederlandse overheid als aantoonbaar legaal wordt beschouwd (zie paragraaf 3.1.1)

Land van herkomst gezaagd tropisch loofhout

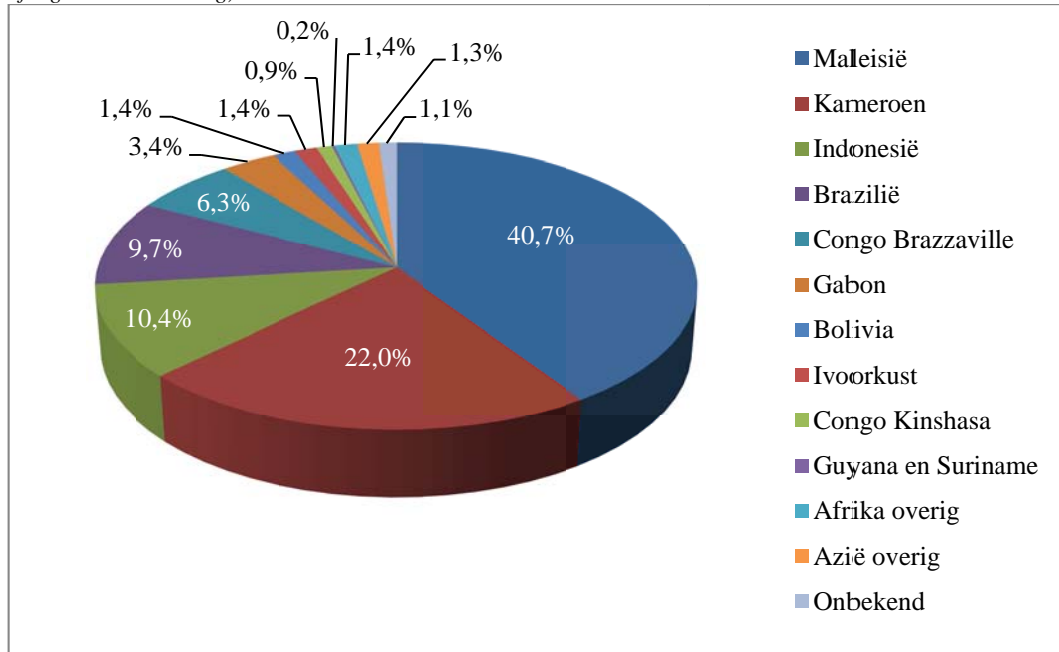
Maleisië is het belangrijkste land van herkomst van al het gezaagd tropisch loofhout dat in 2011 geïmporteerd is voor de Nederlandse markt. Daarnaast spelen ook Kameroen, Indonesië en Brazilië een grote rol (figuur 3.5).

Binnen het volume geïmporteerde gezaagd tropisch loofhout met een certificaat voor duurzaam bosbeheer met de status van duurzaam in het inkoopbeleid van de Nederlandse overheid heeft Kameroen het grootste aandeel (32%). Daarnaast is ook voor het FSC-gecertificeerde hout Maleisië een belangrijk land van herkomst (figuur 3.6).

Binnen het volume aantoonbaar legaal (excl. FSC) geproduceerd gezaagd tropisch loofhout komt het merendeel uit Maleisië (ca. 75%). Het betreft hier met name gezaagd tropisch loofhout met een MTCS-certificaat (figuur 3.7).

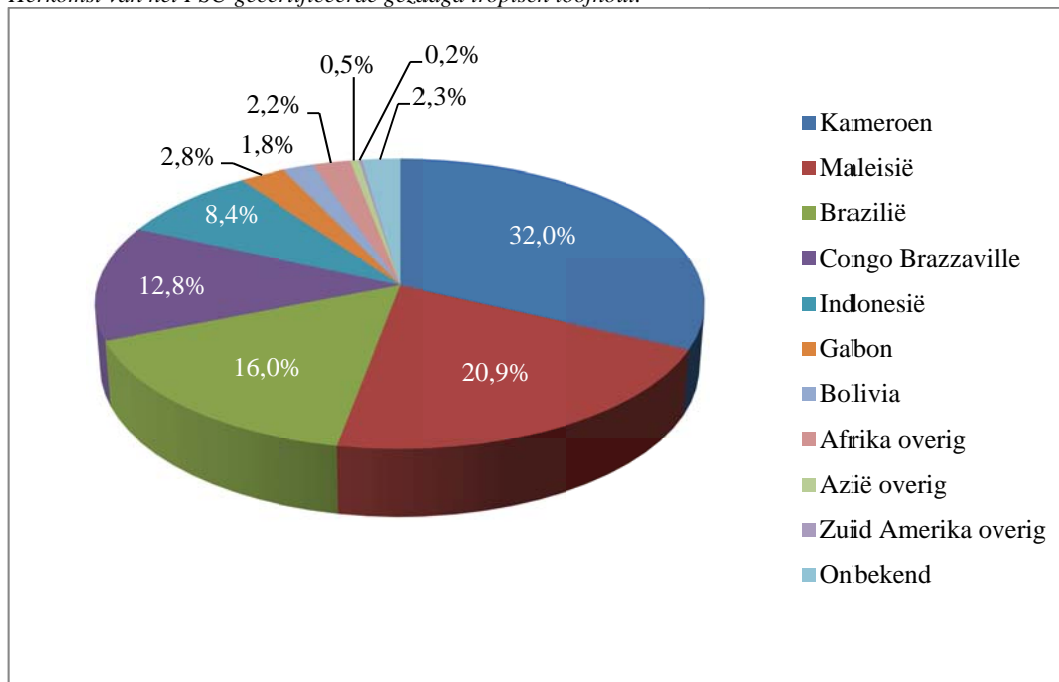
Figuur 3.5

Land van herkomst van het gezaagd tropisch loofhout (zowel met als zonder certificaat voor duurzaam bosbeheer of legaliteitsverklaring).

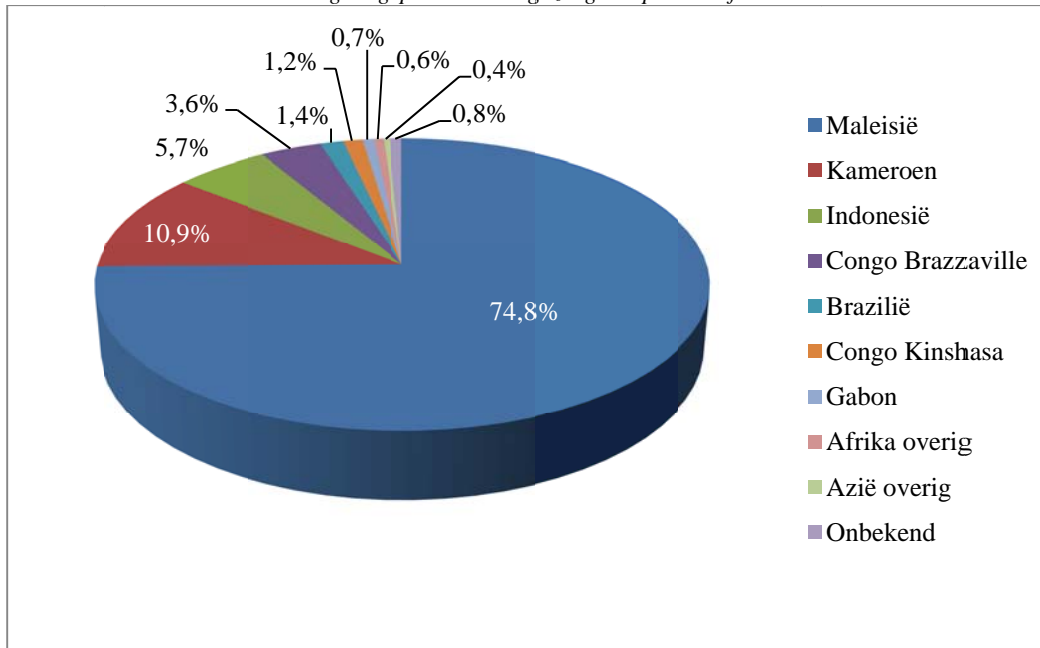
Figuur 3.6

Herkomst van het FSC-gecertificeerde gezaagd tropisch loofhout.

Figuur 3.7

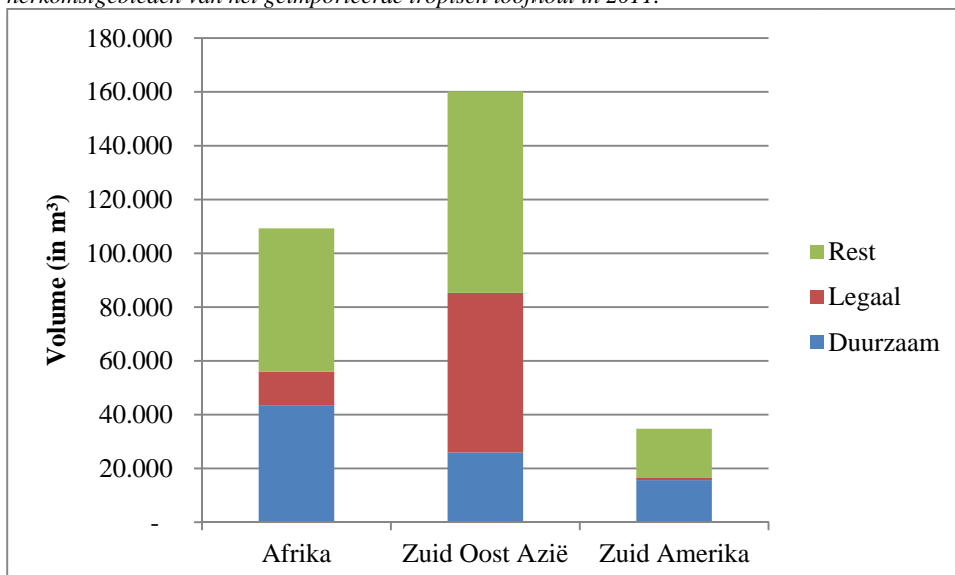
Herkomst van het aantoonbaar legaal geproduceerde gezaagd tropisch loofhout.

Het merendeel van het aantoonbaar duurzaam geproduceerde hout is afkomstig uit Afrika, gevolgd door Zuidoost-Azië. Er komt aanzienlijk minder aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout uit Zuid-Amerika (figuur 3.8).

Figuur 3.8

Verdeling van de volumes aantoonbaar duurzaam, aantoonbaar legaal geproduceerd en het resterende aandeel (zonder certificaat voor duurzaam bosbeheer of legaliteitsverklaring) binnen het totale volume uit de herkomstgebieden van het geïmporteerde tropisch loofhout in 2011.

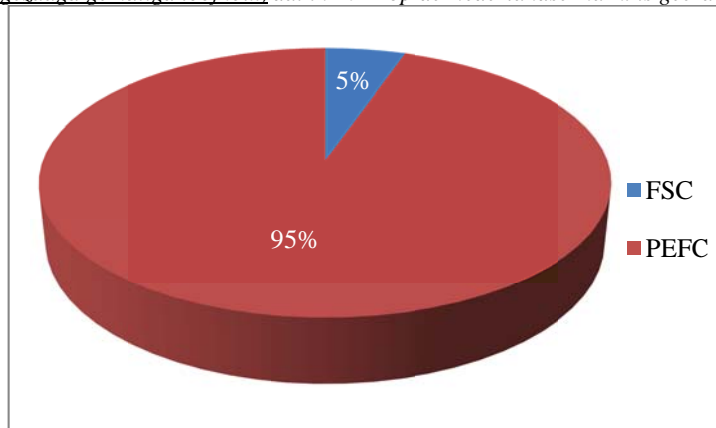
Gezaagd gematigd loofhout

Er is in 2011 49.896 m³ gezaagd gematigd loofhout met een certificaat voor duurzaam bosbeheer op de Nederlandse markt gebracht. Het grootste aandeel hiervan was voorzien van een PEFC-certificaat (95%) (tabel 3.7 en figuur 3.9). Deze verhouding tussen PEFC en FSC is te verklaren door het feit dat de bossen in de voor Nederland belangrijkste gematigd loofhoutexporterende landen (Duitsland, Litouwen, Frankrijk en Zweden) voornamelijk PEFC-gecertificeerd zijn.

Tabel 3.7
Onderverdeling naar certificatiesysteem voor duurzaam bosbeheer voor gezaagd gematigd loofhout in 2011 (in m³ gezaagd hout)

	Gecertificeerd hout
FSC	2.617
PEFC	47.279
Totaal	49.896

Figuur 3.9
Aandelen van de verschillende certificatiesystemen voor duurzaam bosbeheer voor gecertificeerd gezaagd gematigd loofhout, dat in 2011 op de Nederlandse markt is gebracht.

3.6 Plaatmaterialen

In 2011 is er door de bedrijven, die op de enquête hebben gereageerd, 615.865 m³ plaatmateriaal (tropisch en niet tropisch) met certificaat voor duurzaam bosbeheer geïmporteerd. Van dit volume kan gezegd worden dat ca. 33.500 m³ tropisch plaatmateriaal betrof.

Het meeste plaatmateriaal met een certificaat voor duurzaam bosbeheer is in 2011 met een PEFC-certificaat op de markt gebracht (figuur 3.10). Het volume PEFC-gecertificeerd plaatmateriaal is exclusief 25.852 m³ tropisch plaatmateriaal met het MTCS-certificaat. MTCS heeft de status van aantoonbaar legaal binnen het inkoopbeleid van de Nederlandse overheid.

Tabel 3.8

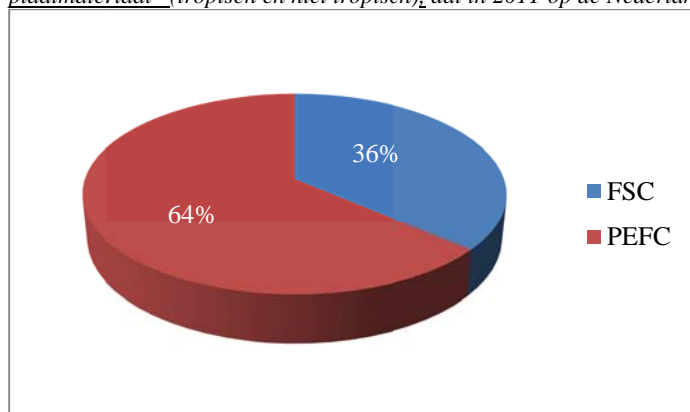
Onderverdeling naar certificatiesysteem voor duurzaam bosbeheer voor plaatmateriaal (tropisch en niet tropisch) in 2011 (in m³ plaatmateriaal)

	Gecertificeerd hout
FSC	223.800
PEFC*	392.065
Totaal	615.865

* Het volume PEFC is exclusief het Maleisische certificatiesysteem MTCS.

Figuur 3.10

Aandelen van de verschillende certificatiesystemen voor duurzaam bosbeheer voor gecertificeerd plaatmateriaal* (tropisch en niet tropisch), dat in 2011 op de Nederlandse markt is gebracht.

* Het aandeel PEFC is exclusief het Maleisische certificatiesysteem MTCS.

Land van herkomst tropisch plaatmateriaal

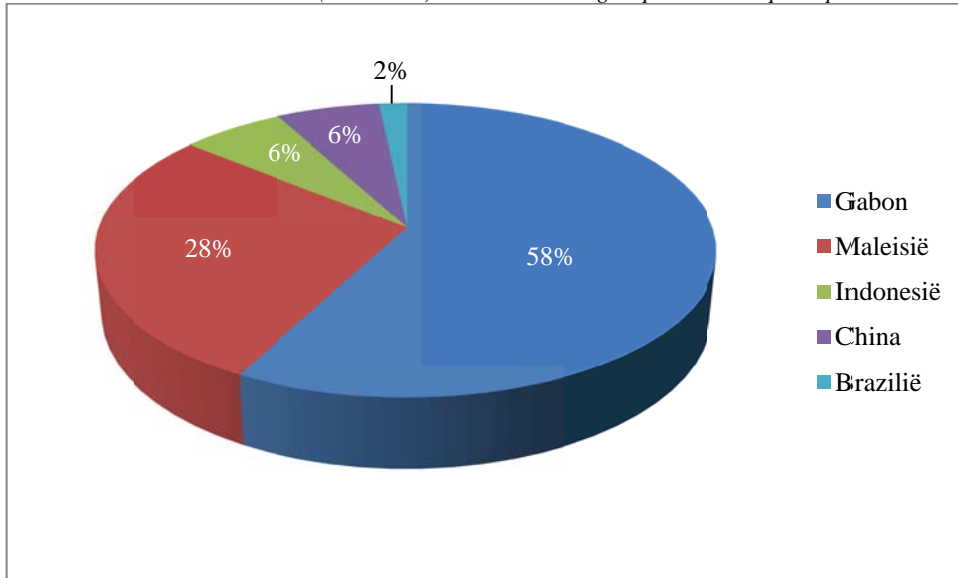
Binnen deze marktmeting is alleen van het geïmporteerde tropische plaatmateriaal gevraagd naar het land van herkomst. Gabon is het belangrijkste land van herkomst als het gaat om het totaal volume geïmporteerde tropische plaatmateriaal (gecertificeerd en niet gecertificeerd) (figuur 3.11).

Ook binnen het volume aantoonbaar duurzaam geproduceerd plaatmateriaal was Gabon in 2011 het belangrijkste land van herkomst met 73% (figuur 3.12).

Binnen het volume aantoonbaar legaal (Excl. FSC) geproduceerde tropisch plaatmateriaal was Maleisië in 2011 het belangrijkste land van herkomst (57%). Dit betreft het volume MTCS-gecertificeerd tropisch plaatmateriaal dat onder PEFC-certificaat op de Nederlandse markt is gebracht (figuur 3.13 en 3.14). Het volledige volume uit Gabon is met een OLB verklaring geïmporteerd. Het volume uit Indonesië betrof plaatmateriaal met een VLO of TLTV verklaring.

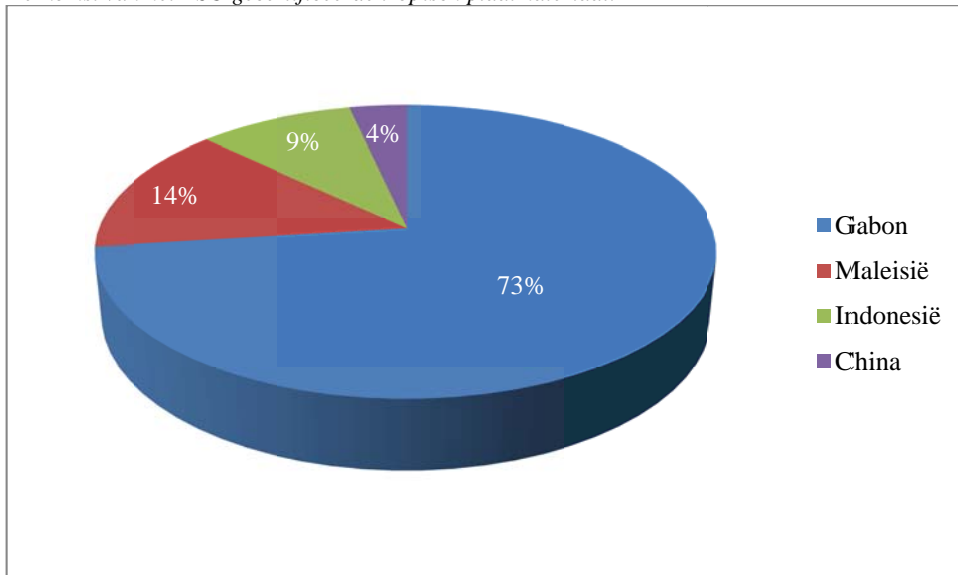
Figuur 3.11

Herkomst van het totaal volume (33.500 m³) door Nederland geïmporteerde tropisch plaatmateriaal.

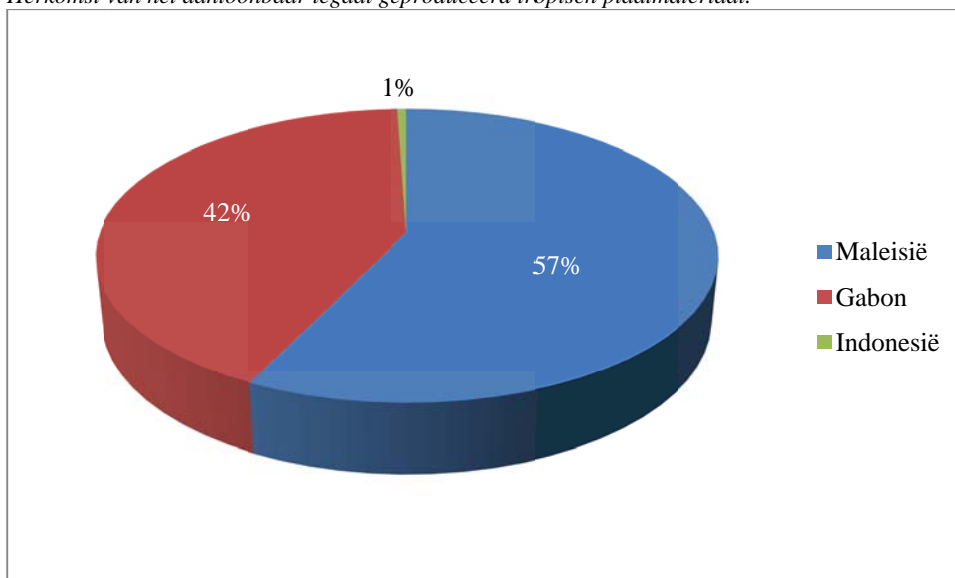
Figuur 3.12

Herkomst van het FSC-gecertificeerde tropisch plaatmateriaal.

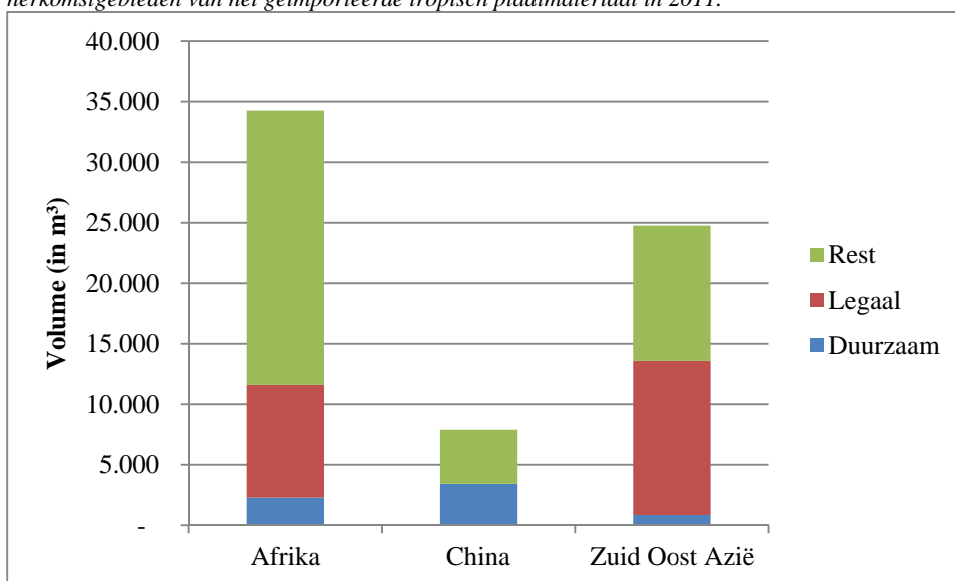
Figuur 3.13

Herkomst van het aantoonbaar legaal geproduceerd tropisch plaatmateriaal.

Figuur 3.14

Verdeling van de volumes aantoonbaar duurzaam, aantoonbaar legaal geproduceerd en het resterende aandeel (zonder certificaat voor duurzaam bosbeheer of legaliteitsverklaring) binnen het totale volume uit de herkomstgebieden van het geïmporteerde tropisch plaatmateriaal in 2011.

3.7 Gecertificeerd hout binnen de bouw en GWW

Op basis van de in paragraaf 2.5 beschreven aannames voor de verdeling van de houtvolumes over de marktsegmenten is het aandeel duurzaam geproduceerd hout binnen de bouw en GWW bepaald. Het volume gezaagd hout en plaatmateriaal dat in 2011 is ingezet binnen de Nederlandse bouw en GWW wordt door Probos geschat op 2.900.000 m³ rhe. Dat komt overeen met 50% van het totale Nederlandse houtverbruik. In totaal is er ongeveer 3.900.000 m³ rhe hout met certificaat voor duurzaam bosbeheer op de Nederlandse markt beschikbaar, waarvan 62% (ca. 2.500.000 m³ rhe) naar de bouw en GWW gaat (zie paragraaf

2.5). Het aandeel hout met certificaat voor duurzaam bosbeheer binnen het totale volume hout, dat door de bouw en GWW wordt verwerkt, komt uit op 81%. Tabel 3.10 geeft een overzicht van de marktaandelen per productgroep.

Tabel 3.10

Het totaal in 2011 in de bouw en GWW verwerkte volume gezaagd hout en plaatmateriaal, het volume daarvan met certificaat voor duurzaam bosbeheer en het % aandeel dat het volume met certificaat voor duurzaam bosbeheer binnen het totaal volume vertegenwoordigd (in m³ rhe)

Productgroep	Totale volume	Volume gecertificeerd	Aandeel gecertificeerd
Gezaagd naaldhout	1.490.000	1.436.000	96%
Gezaagd loofhout	448.000	189.000	42%
Plaatmateriaal	964.000	732.000	76%
Totaal	2.902.000	2.357.000	81%

Tabel 3.10 maakt duidelijk dat in 2011 96% van het gezaagde naaldhout met certificaat voor duurzaam bosbeheer het bouwproces is ingegaan (zie tabel 3.10). Dit hoge aandeel wordt veroorzaakt door het grote volume gecertificeerd gezaagd naaldhout dat in 2011 door de VVNH leden is geïmporteerd. De VVNH-leden hebben aangegeven dat 90% van het door hen op de Nederlandse markt gebrachte volume gezaagd naaldhout naar de bouw gaat. De ca. 1.400.000 m³ rhe gezaagd naaldhout met certificaat voor duurzaam bosbeheer is in de eindfase van de bouw echter veelal niet meer als zodanig te herkennen, omdat de keten tussen de houthandel en de uiteindelijk bouw niet per definitie gesloten is. Het grote marktaandeel is dan ook niet alleen te verklaren door een vraag vanuit de markt, maar komt voort uit het interne beleid van de VVNH (100% aantoonbaar duurzaam geproduceerd naaldhout in 2015). Tabel 3.10 maakt ook duidelijk dat vooral het verhogen van het marktaandeel gezaagd loofhout aandacht behoeft.

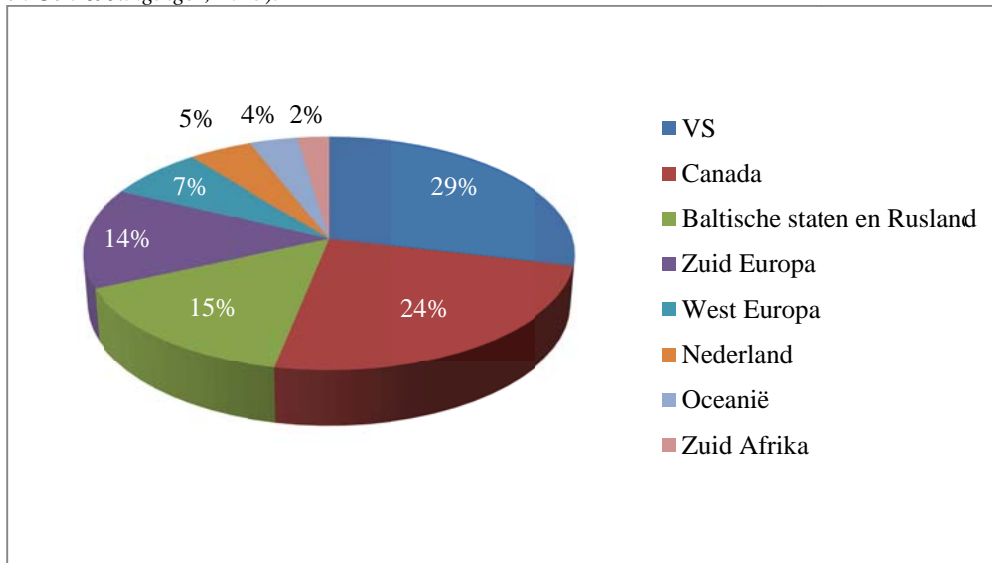
3.8 Houtige biomassa (houtpellets)

Nederland is een belangrijke importeur van houtpellets die door energiebedrijven voor de opwekking van hernieuwbare energie worden ingezet. Het Copernicus Instituut van de Universiteit van Utrecht voert jaarlijks in samenwerking met het CBS een enquête uit waarmee het volume van de in Nederland ingezette houtpellets in beeld wordt gebracht. In de afgelopen twee jaar heeft Copernicus daarin ook gevraagd of de houtpellets waren voorzien van een certificaat waarmee de duurzaamheid kan worden aangetoond.

In 2010 en 2011 werden respectievelijk 1.596,6 kton (Goh *et al.*, 2011) en 1.351 kton houtpellets in Nederland verbruikt. In 2010 werd iets minder dan 90% van de ingezette houtpellets geïmporteerd en in 2011 was dat zelfs iets meer dan 95%. Figuur 3.15 toont de procentuele verdeling van de herkomst van de geïmporteerde houtpellets. Meer dan de helft (53%) van de houtpellets is afkomstig uit Canada en de Verenigde Staten.

Figuur 3.15

Herkomst van de in 2011 door Nederlandse energiebedrijven geïmporteerde houtpellets (Goh et al., 2011 en Goh & Junginger, 2013).

In 2010 was 45% van de houtpellets voorzien van een duurzaamheidscertificaat en dit is toegenomen tot 85% in 2011 (Goh *et al.*, 2011 en Goh & Junginger, 2013). Het percentage voor 2010 is alleen gebaseerd op gegevens van Essent en heeft dus geen betrekking op het gehele volume. Het aandeel houtpellets voorzien van een duurzaamheidscertificaat lag, als gevolg hiervan, in 2010 waarschijnlijk al hoger dan 45%. De daadwerkelijke groei tussen 2010 en 2011 ligt dus lager dan op basis van gepresenteerde gegevens het geval lijkt te zijn. Figuur 3.16 geeft voor de verschillende herkomstgebieden de mate van certificering van de houtpellets aan.

Het duurzaamheidscertificaat dat het meeste wordt toegepast is het Green Gold Label (GGL) (51,8%) en dan vooral voor houtpellets uit Noord Amerika, de Baltische staten en Zuid Europa (Goh & Junginger, 2013). Daarnaast wordt het Laborelec Label (33,5%) toegepast. Zowel het GGL als het Laborelec label hanteren criteria voor de duurzame herkomst van de grondstof voor de houtpellets en daarbij worden de certificatiesystemen FSC en PEFC gebruikt om aan te tonen dat aan de criteria wordt voldaan.

Figuur 3.16

Mate van certificatie per herkomst van de door Nederlandse energiebedrijven in 2010 en 2011 ingezette houtpellets (in kton) (Goh & Junginger, 2013).

4 RESULTATEN PULP EN PAPIER

In dit hoofdstuk worden eerst de resultaten gepresenteerd van de hoeveelheid verwerkt pulp, rondhout en chips door de Nederlandse papier- en karton producenten. Vervolgens wordt de hoeveelheid beschikbaar gecertificeerd papier en karton op de Nederlandse markt besproken. Dit volume betreft papier en karton geproduceerd door Nederlandse producenten aangevuld met het volume papier en karton dat wordt geïmporteerd. De cijfers in dit hoofdstuk zijn weergegeven in tonnen.

Bij de presentatie van de resultaten in dit hoofdstuk dienen vooraf de volgende opmerkingen te worden gemaakt:

- Export is, net als voor hout, in de cijfers verdisconteerd. De gepresenteerde cijfers hebben betrekking op de netto-productie en netto-import. Het betreft dus alleen het papier en karton dat op de Nederlandse markt is gebracht.

- **Bijschatting**

Via de leden van de VNP is een vrijwel volledige dekking van de in Nederland geproduceerde en op de Nederlandse markt gebrachte hoeveelheid papier en karton verkregen. Het is in de marktmeting echter niet gelukt ook de volledige netto-import in beeld te brengen. In Tabel 4.1 is voor de verschillende productgroepen het totale verbruik, het percentage dat daarvan in de marktmeting in beeld is gebracht en het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd binnen de in beeld gebrachte hoeveelheid weergegeven. In totaal is 74% van het totale Nederlandse verbruik van papier en karton in beeld gebracht. De response per productgroep varieert van 15% voor hygiënisch papier tot 85% voor krantenpapier.

Voor de productgroepen grafisch papier, krantenpapier, hygiënisch papier en karton (grafische en verpakking) is de response dusdanig hoog dat de aanname is gemaakt dat het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd binnen de response ook kan worden toegepast op de niet in beeld gebrachte hoeveelheid.

Binnen de productgroep 'overig papier' is slechts 15% van het verbruik in beeld. Vanwege de diversiteit aan producten die binnen deze productgroep vallen, is ondanks dit lage aandeel en vanwege het beperkte aandeel binnen het totale Nederlandse verbruik van papier en karton geen schatting van het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd gemaakt. Het aandeel aantoonbaar duurzaam binnen de response voor het 'overige papier' bedroeg 4% en dit aandeel is dus ook op de rest van het marktvolume in deze categorie toegepast.

Tabel 4.1 *Het Nederlandse verbruik van papier en karton per marktsegment in 2011, het aandeel dat daarvan in beeld is gebracht en het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerd binnen de in beeld gebrachte hoeveelheid (in ton)*

	Verbruik Nederland	Aandeel papier verbruik in beeld gebracht	Aandeel aantoonbaar duurzaam binnen response
Grafisch papier	771.900	84%	43%
Krantenpapier	454.100	85%	35%
Grafisch karton/ verpakkingskarton	1.653.100	70%	26%
Hygiënisch papier	138.200	67%	61%
Rest*	68.500	15%	4%
Totaal	3.085.800	74%	33%

4.1 Verwerkte hoeveelheid pulp, rondhout en chips

De Nederlandse producenten van papier en karton die zijn aangesloten bij de VNP³¹ hebben in 2011 502.500 ton cellulose geïmporteerd. Daarnaast is ook een aandeel rondhout en chips verwerkt dat zowel geïmporteerd als afkomstig uit het Nederlandse bos³² is. In totaal komen deze hoeveelheden cellulose, rondhout en chips overeen met 503.000 ton verwerkte cellulose. De VNP leden hebben daarnaast nog 2.109.000 ton³³ oud papier verwerkt.

Van de verwerkte cellulose is 59% (ruim 294.400 ton) voorzien van een certificaat voor duurzaam bosbeheer. Het certificatiesysteem FSC is met een aandeel van 58% het belangrijkste systeem voor duurzaam bosbeheer voor de papierindustrie (zie tabel 4.2 en figuur 4.1).

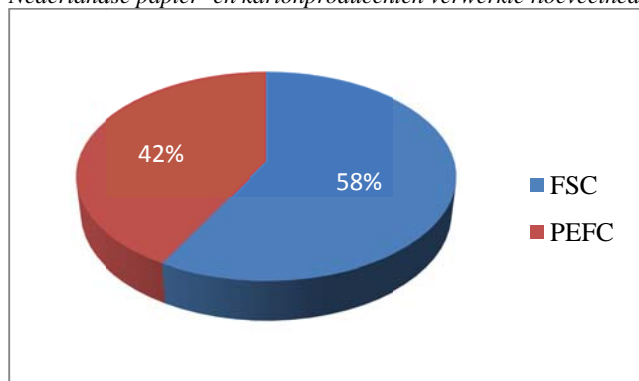
Tabel 4.2

De hoeveelheden cellulose met certificaat voor duurzaam bosbeheer die in 2011 door de Nederlandse papierindustrie is verwerkt (in ton)

	Totaal
FSC	170.200
PEFC	124.200
Totaal	294.400

Figuur 4.1

Aandelen van de verschillende certificatiesystemen voor duurzaam bosbeheer binnen de in 2011 door de Nederlandse papier- en kartonproducenten verwerkte hoeveelheden gecertificeerde cellulose.

De FSC-gecertificeerde houtpulp (cellulose) wordt vooral geïmporteerd vanuit Europa. Europa, Noord-Amerika en Zuid-Amerika zijn voor de PEFC-gecertificeerde houtpulp de belangrijkste herkomstgebieden (figuur 4.2).

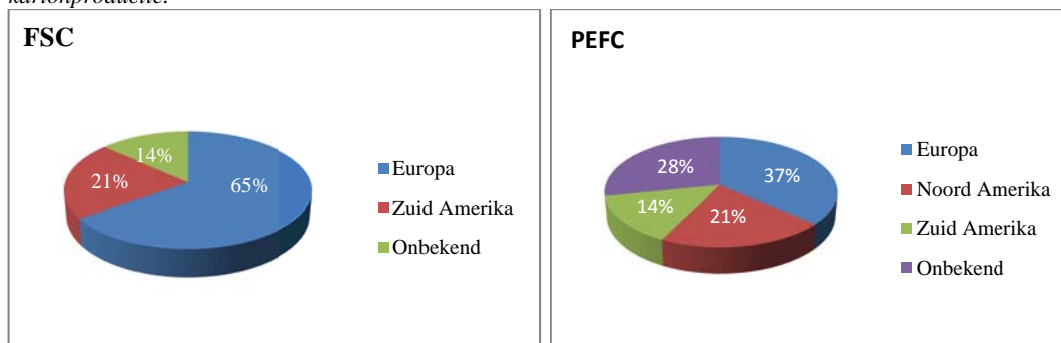
³¹ Alleen de bedrijven die in 2011 CoC-gecertificeerd waren en de niet CoC-gecertificeerde cellulose verwerkende bedrijven hebben een enquête ontvangen. De overige 10 bedrijven verwerken alleen oud papier of katoen en deze cijfers heeft Probos van de VNP ontvangen.

³² Dit volume kan niet in het rapport worden vermeld, omdat deze gegevens naar een individueel bedrijf zijn te herleiden.

³³ De verbruikscijfers voor oud papier van de 10 bedrijven die geen enquête hebben ontvangen heeft Probos van de VNP ontvangen.

Figuur 4.2

Landen van herkomst van de FSC- en PEFC-gecertificeerde grondstof voor de Nederlandse papier- en kartonproductie.

4.2 Beschikbare hoeveelheid papier en karton met certificaat voor duurzaam bosbeheer op de Nederlandse markt

De beschikbare hoeveelheid papier en karton dat in 2011 met een FSC- en PEFC-certificaat op de Nederlandse markt is gebracht, is opgebouwd uit de productie in Nederland plus het geïmporteerde volume min de export.

De Nederlandse papier- en kartonproducenten hebben in 2011 in totaal ca. 1.569.000 ton gecertificeerd papier en karton met certificaat voor duurzaam bosbeheer geproduceerd. Dat is 58% van de Nederlandse papier- en kartonproductie (bijlage 2). Van de totale productie van papier en karton met een certificaat voor duurzaam bosbeheer is 39% (ca. 617.500 ton) op de Nederlandse markt gebracht. Hiervan is 15% (ca. 95.300 ton) PEFC-gecertificeerd en 85% (ca. 522.200 ton) FSC-gecertificeerd. Tabel 4.3 geeft een overzicht van de hoeveelheden FSC-gecertificeerd papier- en karton per productgroep. Voor het volume PEFC-gecertificeerd papier kan geen uitsplitsing naar productgroep worden gegeven, omdat deze gegevens te herleiden zijn tot individuele bedrijven. Wel kan gezegd worden dat het PEFC-gecertificeerde papier en karton bestaat uit: krantenpapier, golfkarton, pakpapier en grafisch papier.

Tabel 4.3 De hoeveelheden FSC-gecertificeerd papier en karton per productgroep en de totale hoeveelheid PEFC-gecertificeerd papier en karton dat in 2011 door de Nederlandse papier- en kartonproducenten op de Nederlandse markt is gebracht (in ton)

	FSC	PEFC
Grafisch papier	28.900	-
Golfkarton en pakpapier	136.900	-
Massief en vouwkarton	314.000	0
Rest*	42.400	58.300
Totaal	522.200	95.300

* Deze categorie bestaat uit volumes krantenpapier en hygiënisch papier. Deze productgroepen zijn niet uitgesplitst, omdat de gegevens naar individuele bedrijven zijn te herleiden.

In 2011 bedroeg de import van papier en karton met certificaat voor duurzaam bosbeheer iets meer dan 393.600 ton. Daarvan was ongeveer 214.700 ton voorzien van een FSC-certificaat en ongeveer 179.300 ton van een PEFC-certificaat.

De totale hoeveelheid papier en karton met certificaat voor duurzaam bosbeheer, dat in 2011 op de Nederlandse markt is gebracht (productie plus import en exclusief export), komt daarmee op ongeveer 1.011.435 ton (tabel 4.4). Bij een totaal Nederlands verbruik van papier en karton in 2011 van 3.085.800 ton komt het marktaandeel van FSC- en PEFC-

gecertificeerd papier en karton op de Nederlandse markt daarmee uit op 32,7% (23,9% FSC en 8,9% PEFC). Tabel 2.2 in bijlage 2 geeft de Nederlandse verbruikscijfers voor papier en karton weer.

Tabel 4.4 Het totaal volume papier en karton met certificaat voor duurzaam bosbeheer dat in 2011 op de Nederlandse markt is gekomen (in ton)

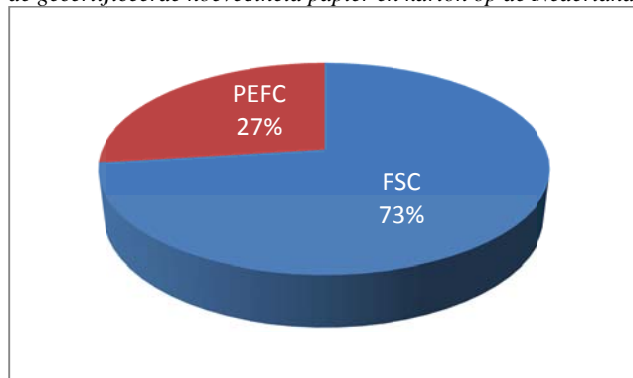
		FSC	PEFC	Totaal	In %
Totaal	Totale markt			3.085.800	
	Met certificaat	736.862	274.574	1.011.435	32,8%
Grafisch papier	Totale markt			771.900	
	Met certificaat	272.167	63.393	335.560	43,8%
Krantenpapier	Totale markt			454.100	
	Met certificaat	51.680	106.167	157.847	34,8%
Grafisch karton / verpakkingskarton	Totale markt			1.653.100	
	Met certificaat	380.951	49.952	430.903	26,0%
Hygiënisch papier	Totale markt			138.200	
	Met certificaat	44.878	39.449	84.326	61,0%
Rest*	Totale markt			68.500	
	Met certificaat	-	-	2.799	4,1%

* Van deze categorie kan geen volume worden weergegeven, omdat de gegevens naar individuele bedrijven zijn te herleiden.

Het marktaandeel papier en karton met een certificaat voor duurzaam bosbeheer op de Nederlandse markt laat een flinke toename zien ten opzichte van de voorgaande marktmeting over 2008. In 2008 bedroeg het marktaandeel 6%. Hierbij moet worden opgemerkt dat deze toename waarschijnlijk voor een groot deel wordt veroorzaakt door de nieuwe werkwijze die tijdens deze marktmeting is gehanteerd. De voorgaande marktmeting was uitsluitend gericht op de CoC-gecertificeerde importerende Nederlandse groothandelaren in papier en karton, terwijl in deze marktmeting alle importeurs zijn benaderd. Daarmee is een veel grotere marktdekking verkregen.

Figuur 4.3

Het aandeel van de verschillende boscertificatiesystemen voor duurzaam bosbeheer binnen de gecertificeerde hoeveelheid papier en karton op de Nederlandse markt in 2011.

Ondanks de inspanningen die tijdens de marktmeting zijn geleverd zijn er onvoldoende historische gegevens verzameld om een uitspraak te kunnen doen over de daadwerkelijke ontwikkeling van het marktaandeel binnen de Nederlandse markt voor papier en karton in de periode 2008-2011.

Desondanks mag worden verwacht dat het marktaandeel in de periode 2008-2011 ook daadwerkelijk is toegenomen. Met name de belangrijke plaats die maatschappelijk verantwoord ondernemen en duurzaam inkopen innemen binnen de bedrijfsvoering van veel

(grote) Nederlandse bedrijven, overheden en andere organisaties, zal tot een toename name van het marktaandeel hebben geleid. De grote toename van het aantal CoC-gecertificeerde verwerkers van papier en karton illustreert de grotere vraag naar papier en karton met een certificaat voor duurzaam bosbeheer

Probos schat in dat het marktaandeel van papier en karton met een certificaat voor duurzaam bosbeheer op de Nederlandse markt nog wat hoger dan 32,8% ligt. Probos baseert deze schatting op het feit dat een aantal bedrijven alleen het volume met FSC of PEFC certificaat heeft opgegeven dat ook weer met certificaat is verkocht. Zij gaven echter aan dat zij meer papier en/of karton met een FSC of PEFC certificaat hadden ingekocht. De bedrijven waren echter niet in staat deze hoeveelheid te kwantificeren.

Volgens het duurzaamheidsjaarverslag van de Europese branchevereniging voor de pulp, papier en kartonindustrie (CEPI) was in 2010 55,3% van de door de Europese papier en karton producenten geproduceerde hoeveelheid papier en karton was voorzien van een FSC- of PEFC-certificaat. De Nederlandse producenten van papier en karton presteren met een aandeel van 58%, dus beter dan het CEPI gemiddelde in 2010.

Uiteindelijk werd door de Europese producenten van papier en karton minder dan de helft van de hoeveelheid dat met een FSC- of PEFC-certificaat is geproduceerd daadwerkelijk met een FSC- of PEFC-certificaat verkocht (25,6% van de totale geproduceerde hoeveelheid) (CEPI, 2011). In 2008 was dit aandeel nog 13%. Wanneer in acht wordt genomen dat ongeveer 90% van het in Nederland geconsumeerde papier en karton in Europa is geproduceerd kan de voorzichtige conclusie worden getrokken dat Nederland met een marktaandeel van 32,8% voorloopt op de rest van Europa.

5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

5.1 Conclusies

Uit de marktmeting “duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in 2011” kunnen de volgende conclusies getrokken worden:

- *Aandeel duurzaam geproduceerd hout*
Het in 2011 op de Nederlandse markt gebrachte volume houtproducten met een certificaat voor duurzaam bosbeheer met de status van duurzaam binnen het inkoopbeleid van de Nederlandse overheid bedraagt 3.863.329 m³ rhe³⁴. Dat is 65,7% van de totale hoeveelheid gezaagd hout en plaatmateriaal dat in Nederland is verbruikt. Het aandeel FSC is 23,7% en PEFC 42,0%.
- *Resultaten per productgroep*
De marktaandelen aantoonbaar duurzaam geproduceerd binnen de productgroepen gezaagd naaldhout, gezaagd tropisch loofhout, gezaagd gematigd loofhout en plaatmateriaal laten een grote variatie zien:
 - Gezaagd naaldhout: 85,9%
 - Gezaagd tropisch loofhout: 39%
 - Gezaagd gematigd loofhout: 22,8%
 - Plaatmateriaal: 51%.
- *Herkomst gezaagd tropisch loofhout*
De belangrijkste landen van herkomst binnen het totale volume gezaagd tropisch loofhout zijn:
 - Maleisië: 40%
 - Kameroen: 22%
 - Indonesië: 10,5%
 - Brazilië: 10%Binnen het volume gezaagd tropisch loofhout met een certificaat voor duurzaam bosbeheer zijn de belangrijkste landen van herkomst:
 - Kameroen: 32%
 - Maleisië: 21%
 - Brazilië: 16%
 - Congo Brazzaville: 13%
 - Indonesië: 8,4%
- *Hout met certificaat voor duurzaam bosbeheer in de bouw en GWW*
Er is naar schatting in 2011 ongeveer 2.902.000 m³ rhe gezaagd hout en plaatmateriaal door de bouw en GWW verwerkt. Van dit volume is 81%, aan het begin van het bouwproces, voorzien van een certificaat voor duurzaam bosbeheer. De bouw en GWW verwerken hiermee 66% van het totale volume aan gezaagd hout en plaatmateriaal met een certificaat voor duurzaam bosbeheer op de Nederlandse markt in 2011.
- *Aantoonbaar legaal geproduceerd hout*
Het in 2011 op de Nederlandse markt gebrachte volume gezaagd hout en plaatmateriaal met een certificaat voor duurzaam bosbeheer of een legaliteitsverklaring bedraagt 4.095.082 m³ rhe. Dat is bijna 70,0% van de totale hoeveelheid gezaagd hout en

³⁴ rhe is rindhoutequivalent. Een m³ rindhoutequivalent is de hoeveelheid rondhout die nodig is om een bepaalde hoeveelheid van een product te maken

plaatmateriaal dat in Nederland is verbruikt. Aantoonbaar legaal kent overlap met aantoonbaar duurzaam geproduceerd hout.

Het marktaandeel van certificatiesystemen voor duurzaam bosbeheer en legaliteitsverklaringen met de status van legaal binnen het inkoopbeleid van de Nederlandse overheid (FSC, PEFC, MTCS en TLTV), bedraagt ongeveer 67%.

- *Duurzaam geproduceerde pulp*

In 2011 is 59% van de houtpulp (cellulose) die door de Nederlandse papier en kartonfabrieken wordt ingezet voorzien van een certificaat voor duurzaam bosbeheer.

- *Papier en karton met een certificaat voor duurzaam bosbeheer*

Er is in 2011 1.011.435 ton papier en karton met een certificaat voor duurzaam bosbeheer op de Nederlandse markt gebracht. Deze hoeveelheid vertegenwoordigt een marktaandeel van 32,8% op de totale Nederlandse markt voor papier en karton.

- *Hout uit het Nederlandse bos*

Van de 509.000 m³ rondhout zonder schors (z.s.) geogst in het Nederlandse (FSC-) gecertificeerde bos is 302.000 m³ z.s. door Nederlandse bedrijven verwerkt. Daarvan is uiteindelijk 20.148 m³ rde gezaagd hout en 1.700 m³ z.s. paalhout met FSC-certificaat op de Nederlandse markt gebracht. Circa 48.000 m³ z.s. is ingezet voor de productie van karton met FSC-certificaat.

5.2 Aanbevelingen

- *Gerichte acties voor vergroting marktaandeel*

De resultaten van deze marktmeting vormen een startpunt voor het uitvoeren van gerichte acties om het marktaandeel met een certificaat voor duurzaam bosbeheer op de Nederlandse markt te vergroten. De resultaten nodigen namelijk uit in meer detail te kijken naar de stand van zaken per productgroep, sector, land of regio van herkomst en op basis daarvan gerichte en specifieke acties of activiteiten te initiëren. Het kan zijn dat daarvoor aanvullende studies nodig zijn, bijvoorbeeld om het houtgebruik per sector beter in beeld te brengen, maar het lijkt wel een goed moment om met stakeholders om de tafel te gaan zitten en de opties te bespreken.

- *Vergroten marktaandeel gezaagd loofhout*

Binnen de productgroepen gezaagd tropisch loofhout en met name gezaagd gematigd loofhout zijn de marktaandelen met respectievelijk 39% en 22,8% nog steeds betrekkelijk laag. Binnen het gezaagd tropisch loofhout zijn grote stappen gezet. In een tijdsbestek van 3 jaar is het marktaandeel meer dan verdubbeld. Deze toename is geweldig, maar gezien het belang dat wordt gehecht aan het behoud van tropische bossen vraagt tropisch hout veel aandacht. Veel initiatieven, zoals bijvoorbeeld de IDH programma's, zijn dan ook specifiek op de tropische bossen gericht.

Het lage marktaandeel voor gezaagd gematigd loofhout is zeer opvallend en verrassend met name wanneer de herkomst van het hout in ogenschouw wordt genomen. Meer dan 70% van dit hout wordt namelijk geïmporteerd vanuit West Europese landen en de Verenigde Staten waarbij de nadruk ligt op Duitsland, Frankrijk, Oostenrijk en België. Dit zijn landen met (relatief) hoge aandelen FSC en/of PEFC-gecertificeerde bossen binnen de landsgrenzen. Er zou dus voldoende gezaagd gematigd loofhout met een certificaat voor duurzaam bosbeheer beschikbaar moeten zijn. Gezaagd gematigd loofhout wordt met name toegepast in de meubelindustrie en interieurbouw. Dit zijn sectoren waarvan bekend is dat er weinig vraag is naar en aandacht is voor hout met een certificaat voor duurzaam bosbeheer. Het marktaandeel kan alleen worden vergroot wanneer er vanuit

deze sectoren gericht actie wordt ondernomen. Niet alleen gezaagd gematigd loofhout zal hiervan profiteren. Deze sectoren verwerken namelijk ook hout(producten) uit de andere productgroepen.

- *Branche gerichte doelstellingen en monitoring*

De VVNH en NBvT hebben doelstellingen geformuleerd voor het vergroten van het marktaandeel hout met een certificaat voor duurzaam bosbeheer. Om vast te kunnen stellen of deze doelstellingen worden gehaald, wordt van de leden gevraagd (half) jaarlijks te rapporteren over de door hen verhandelde en/of verwerkte hoeveelheden hout, al dan niet met certificaat voor duurzaam bosbeheer of legaliteitsverklaring. De resultaten laten zien dat de inzet van deze brancheorganisaties en hun leden tot een grote toename van het marktaandeel leidt. Daarom wordt aanbevolen dat andere sectoren, zoals bijvoorbeeld de emballagesector, de meubelsector en interieurbouw, retail/tuinsector, papier- en kartonsector etc. de VVNH en NBvT hierin volgen. Op die manier ontstaat ook voor deze sectoren inzicht in de stand van zaken met betrekking tot de toepassing van hout(producten) met een certificaat voor duurzaam bosbeheer en kunnen er waar nodig branche specifieke acties worden ontplooid. Daarbij speelt transparantie een belangrijke rol.

- *Meer aandacht voor land van herkomst in monitoring*

Bepaalde (beleids)programma's en initiatieven zijn op specifieke regio's of bepaalde landen gericht. Daarnaast verdient het bosbeheer en de houtoogst in bepaalde landen of regio's meer aandacht in verband met bijvoorbeeld een groter risico op illegale kap of niet duurzaam bosbeheer. Het is daarom belangrijk inzicht te kunnen geven in het land van herkomst van het gezaagde hout, plaatmateriaal, papier en karton en andere houtproducten die via import met een certificaat voor duurzaam bosbeheer of legaliteitsverklaring op de Nederlandse markt zijn gebracht.

De CBS handelsstatistieken zijn hiervoor een goede basis, maar de belangrijkste informatie met betrekking van het land van herkomst wordt verkregen van de importeurs van gezaagde hout, plaatmateriaal, papier en karton en andere houtproducten. Dat was ook in deze marktmeting het geval. Net als voor de totaal volumes zou bij voorkeur gebruik zijn gemaakt van de resultaten uit de bestaande monitoringsystemen van de VVNH en NBvT. Zij vragen hun leden echter niet naar het land van herkomst van het geïmporteerde hout. Aan een selectie van de bedrijven zijn tijdens deze marktmeting daarom toch aanvullende vragen gesteld. Het stellen van aanvullende vragen wordt bij voorkeur vermeden, omdat bedrijven dan het gevoel kunnen krijgen dubbel werk te doen en met extra administratieve lasten worden geconfronteerd.

Het verdient daarom aanbeveling het land van herkomst integraal onderdeel te laten zijn van branche specifieke monitoringsystemen. Dit voorkomt dat bedrijven die reeds aan een dergelijke monitoring hebben deelgenomen niet nogmaals hoeven te worden bevraagd. Daarbij lijkt het raadzaam dit in ieder geval voor gezaagd tropisch loofhout en tropisch plaatmateriaal te doen, omdat daar veel vragen zijn over de herkomst en de verduurzaming van deze stromen.

- *Verkrijgen van inzicht in de markt van kant-en-klare houtproducten*

Kant-en-klare houtproducten zijn niet in deze en de voorgaande marktmeting meegenomen. Deze producten vertegenwoordigen echter een zeer aanzienlijke houtstroom. Daarom is het van belang voor bepaalde specifieke stromen kant-en-klare houtproducten het aandeel aantoonbaar duurzaam geproduceerde houtvezel te bepalen. Gezien de problematiek rondom niet duurzame en/of illegale praktijken, is het nog eens extra relevant voor producten gemaakt van tropisch loofhout. Dit vraagt om een

gedetailleerde studie, voor alle of een aantal belangrijke productgroepen.. De resultaten van de detailstudie kunnen als basis dienen voor toekomstige marktmetingen.

- *Verkrijgen van beter inzicht in producten (deels) van gerecyclede grondstof*
De aandacht voor aantoonbaar duurzaam geproduceerde houtproducten komt voort uit de zorg omtrent ontbossing en niet duurzaam bosbeheer. De directe link met het bos is dan ook belangrijk en daarom is de interesse vooral gericht op producten die uit de primaire grondstof hout bestaan. Zowel binnen FSC als PEFC kunnen producten die (deels) zijn geproduceerd van een gerecyclede grondstof (gebruikt hout of oud papier) ook met een FSC- of PEFC-certificaat, al dan niet voorzien van de claim recycled, op de markt worden gebracht. Er is binnen de marktmetingen geen onderscheid gemaakt tussen de claims die door FSC en PEFC worden gehanteerd (zie paragraaf 2.3). Er is dus ook niet in te schatten welk aandeel van het in beeld gebrachte volume bestaat uit gerecyclede grondstof. Dit speelt met name bij papier en karton en in mindere mate bij spaanplaat of specifieke houtproducten. Het verdient aanbeveling een inschatting te maken van het aandeel van FSC of PEFC gecertificeerde producten die zijn voorzien van de claim recycled. Daarmee kan een beter beeld worden verkregen van de impact van het verbruik van hout en houten producten op het bos.

LITERATUUR

CEPI, 2011. *CEPI Sustainability Report 2011*. CEPI, Brussels, 76 p.

Goh, C.S., M. Junginger, G.J. Jonker, A. Faaij, 2011. *IEA Bioenergy Task 40, Country report for the Netherlands 2011*. Copernicus Institute, Utrecht, 63 p.

Goh, C.S., M. Junginger, 2013. *Sustainable biomass and bioenergy in the Netherlands: Report 2012*. NLAgency, Utrecht, 74 p.

Groot, C. de, J. Oldenburger, 2011. *De Nederlandse markt voor gezaagd tropisch- en gezaagd gematigd loofhout*, Stichting Probos, Wageningen, 19 p.

Groot, C. de, 2012. *De Rondhoutverwerkende industrie in 2011 – Intern rapport*. Stichting Probos, Wageningen

Oldenburger, J., N.A. Leek, 2006. *Duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt 2005*. Stichting Probos, Wageningen, 45 p.

Oldenburger, J., A. Winterink, N.A. Leek, 2010. *Duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt in 2008*, Stichting Probos, Wageningen, 59 p.

Oldenburger, J., M. van Benthem, 2011. *Methode voor het bepalen van het aandeel duurzaam geproduceerd hout op de Nederlandse markt. Versie 4.0 23 december 2011*, Stichting Probos, Wageningen, 25 p.

BIJLAGEN

Bijlage 1. Conversiefactoren (CF)

Product	Eenheid	CF
gezaagd naaldhout	m ³	1,35
gezaagd loofhout	m ³	1,41
gezaagd tropisch loofhout	m ³	1,82
platen	m ³	1,58
fineer	m ³	1,45
triplex	m ³	1,65
spaanplaten	m ³	1,30
vezelplaten	m ³	1,45

Bijlage 2. Nederlands hout- en papierverbruik in 2011

In tabel 2.1 is het Nederlandse houtverbruik in 2011 binnen de verschillende productgroepen weergegeven. Dit verbruikscijfer is berekend volgens de formule: import + productie – export = verbruik. De import en export cijfers zijn afkomstig uit de handelsgegevens van het CBS en het productiecijfer is afkomstig van Probos.

Tabel 2.1

Nederlands houtverbruik in 2011 per productgroep en het totaal (in m³ rhe) (bron CBS en Probos)

	Gezaagd Naaldhout	Gezaagd tropisch loofhout	Gezaagd gematigd loofhout	Plaatmateriaal	Ronde palen	Totaal
Import	3.167.100	612.430	319.365	2.280.048		6.378.943
Export	398.654	96.021	89.178	419.102		1.002.955
Productie	227.517	19.601	82.381	66.265		395.764
Verbruik	2.995.963	536.010	312.567	1.927.212	105.000	5.876.752

In tabel 2.2 is het Nederlandse papierverbruik in 2011 binnen de verschillende productgroepen weergegeven. Dit verbruikscijfer is berekend volgens de formule: import + productie – export = verbruik. De cijfers zijn afkomstig van het CBS, de VNP en Stichting Probos.

Tabel 2.2

Nederlands papier- en kartonverbruik in 2011 per productgroep en het totaal (in ton) (bron CBS, VNP en Probos)

	Grafisch papier (excl. kranten)	Krantenpapier	Hygiënisch papier	Verpakkingspapier en karton	Overig papier	Totaal
Import	1.078.700	388.400	38.400	1.300.600	80.900	2.887.000
Export	999.800	187.300	21.200	1.328.500	12.400	2.549.200
Productie	693.000	253.000	121.000	1.681.000	0	2.748.000
Verbruik	771.900	454.100	138.200	1.653.100	68.500	3.085.800

Bijlage 3. Vaststellen houtgebruik in de bouw en GWW

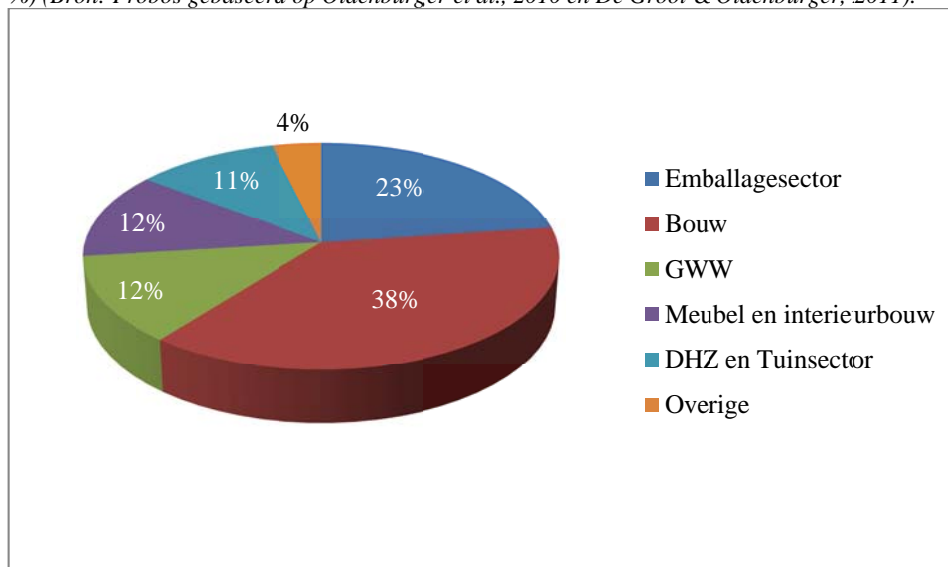
De Nederlandse markt voor gezaagd hout en plaatmateriaal is in deze marktmeting verdeeld in de sectoren: Emballage, Bouw, GWW, Meubel en interieurbouw, DHZ en tuinsector en een categorie overige. Deze sectoren zijn als volgt gedefinieerd:

1. *Emballagesector*: Het hout dat wordt verwerkt door de producenten van pallets, kisten en andere houten verpakkingsmiddelen;
2. *Bouw*: Het hout dat wordt gebruikt binnen de Nederlandse bouw en utiliteitsbouw, zoals hout voor kozijnen, constructies, bekistingen etc;
3. *GWW*: Het hout dat wordt ingezet binnen de Grond-, Weg- en Waterbouw.
4. *Meubel en interieurbouw*: Het hout dat wordt verwerkt door meubelmakers, interieurbouwers, standbouwers etc. (incl. vloeren);
5. *DHZ en tuinsector*: Het hout dat in Nederland wordt verkocht door de bouwmarkten (DHZ) en tuincentra en de (tuin)houthandel, maar ook wordt verwerkt door producenten van tuinhuisjes, tuinschermen etc.;
6. *Overige*: Dit is de restgroep die o.a. het volume hout bevat dat wordt toegepast binnen de scheepsbouw en carrosseriebouw.

Figuur 2.3 toont de procentuele verdeling van het totale Nederlandse houtverbruik over de belangrijkste sectoren in 2011. Deze verdeling is gebaseerd op de verdeling die in 2008 in beeld is gebracht (Oldenburger *et al.*, 2010) en deze is aangevuld met de resultaten van een studie die in 2011 door De Groot & Oldenburger voor gezaagd loofhout is uitgevoerd. Daarnaast is het marktaandeel voor de emballagesector relatief ten opzichte van de bouw binnen de productgroep gezaagd naaldhout verhoogd. Hieraan ligt de aanname ten grondslag dat het verbruikte volume gezaagd naaldhout binnen de bouw, als gevolg van de economische crisis, sterker is afgenomen dan binnen de emballagesector. Het marktaandeel voor de emballagesector neemt hierdoor verhoudingsgewijs toe. De volumes gezaagd hout en plaatmateriaal zijn in figuur 2.3 voor een duidelijk overzicht samengenomen.

Figuur 2.3

Verdeling van het Nederlandse verbruik van gezaagd hout en plaatmateriaal over de belangrijkste sectoren (in %) (Bron: Probos gebaseerd op Oldenburger *et al.*, 2010 en De Groot & Oldenburger, 2011).

Tabel 2.1 geeft de procentuele verdeling van de verschillende productgroepen over de sectoren weer. Deze gegevens zijn gebruikt om het totale verbruik per productgroep binnen de bouw en GWW te bepalen.

Tabel 2.1

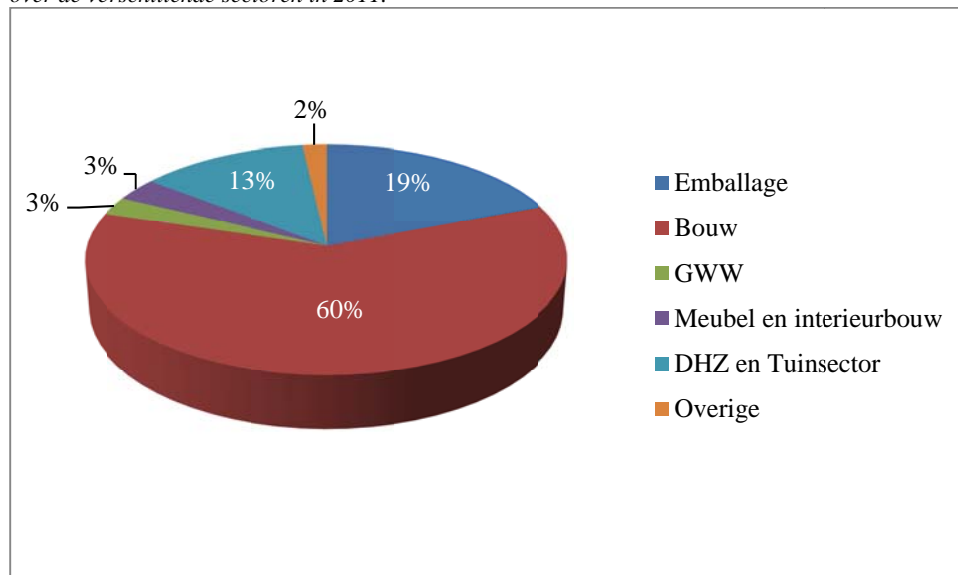
Verdeling van de productgroepen, gezaagd naaldhout, gezaagd gematigd loofhout, gezaagd tropisch loofhout en plaatmateriaal over de sectoren in 2011 (Bron: Probos gebaseerd op Oldenburger et al., 2010 en De Groot & Oldenburger, 2011)

Productgroep	Emballage-sector	Bouw	GWW	Meubel en interieurbouw	DHZ en Tuinsector	Overige
Gezaagd naaldhout	40%	49%	1%	1%	8%	1%
Gezaagd gematigd loofhout	15%	23%	18%	24%	7%	13%
Gezaagd tropisch loofhout	0%	37%	36%	3%	19%	5%
Plaatmateriaal	2%	25%	25%	28%	15%	5%
Totaal	23%	38%	12%	12%	11%	4%

Om het marktaandeel van hout met certificaat voor duurzaam bosbeheer binnen de bouw en GWW te kunnen bepalen is het ook noodzakelijk inzicht te verkrijgen in het volume gezaagd hout en plaatmateriaal met certificaat voor duurzaam bosbeheer dat naar de bouw en GWW gaat. Daarom is in figuur 2.4 de verdeling weergegeven van het totale, op de Nederlandse markt, beschikbare volume gezaagd hout en plaatmateriaal met certificaat voor duurzaam bosbeheer over de verschillende sectoren. Deze verdeling is, als gevolg van de groei van het aandeel duurzaam geproduceerd hout binnen andere sectoren dan de bouw en GWW, gewijzigd ten opzichte van de voorgaande marktmeting in 2008. In totaal gaat 62% van het volume met certificaat voor duurzaam bosbeheer naar de bouw (60%) en GWW (2%). Terwijl dit in 2008 nog 74% was.

Figuur 2.4

Verdeling van het volume gezaagd hout en plaatmateriaal met certificaat voor duurzaam bosbeheer over de verschillende sectoren in 2011.

Tabel 2.2 geeft de verdeling van het gezaagd hout en plaatmateriaal met certificaat voor duurzaam bosbeheer over de marktsegmenten per productgroep weer.

Tabel 2.2

De verdeling van het volume hout met certificaat voor duurzaam bosbeheer op de Nederlandse markt over de verschillende marktsegmenten per productgroep en in totaal in 2011

	Emballage	Bouw	GWV	Meubel en interieurbouw	DHZ en Tuinsector	Overige
Gezaagd naaldhout	27%	57%	0,5%	0,5%	14%	1%
Gezaagd gematigd loofhout	0%	49%	27%	1%	18%	5%
Gezaagd tropisch loofhout	60%	33%	0%	1%	6%	0%
Plaatmateriaal	2%	73%	2%	10%	9%	3%
Totaal	19%	60%	3%	3%	13%	2%

Bijlage 4. Beschrijving Productgroepen

Gezaagd hout

Er is binnen de productgroep gezaagd hout zo goed mogelijk onderscheid gemaakt tussen naaldhout, tropisch³⁵ loofhout en gematigd loofhout. Dit is een uitdaging. Onder meer omdat er op dit moment binnen bestaande monitoring, waaruit gegevens gebruikt worden, geen onderscheid tussen tropisch en niet-tropisch wordt gemaakt. Het land van herkomst kan hierin uitkomst bieden, maar biedt geen volledige garantie. Loofhout dat vanuit met name België en Duitsland wordt geïmporteerd kan ook van tropische oorsprong zijn. Daarom wordt bij voorkeur het onderscheid gematigd/tropisch al op het enquêteformulier gemaakt. In dat geval is er gevraagd naar het volume gematigd en het volume tropisch gezaagd hout. Indien dit onderscheid om welke reden dan ook niet in de enquête is door te voeren, dan wordt gebruik gemaakt van het land van herkomst. Bij opvallende resultaten van individuele bedrijven is dit waar mogelijk geverifieerd.

Plaatmateriaal

Binnen de productgroep plaatmateriaal kan een aantal verschillende producten worden geïdentificeerd. Het gaat dan om tri- en multiplex, vezelplaten (hardboard, zachtboard en MDF/HDF/LDF³⁶), spaanplaat en OSB³⁷. In verband met verschil in samenstelling (grondstof) van deze producten wordt bij voorkeur onderscheid tussen deze producten gemaakt. Met name binnen het tri- en multiplex is het kunnen onderscheiden van platen waarin tropisch²⁴ hout is verwerkt gewenst. Daarvoor is het niet voldoende om het land van herkomst van de platen te kennen, omdat ook in gematigde landen tropisch plaatmateriaal wordt geproduceerd. De bedrijven is daarom gevraagd onderscheid te maken tussen tropisch en niet-tropisch tri- en multiplex. De toplaag bepaalt of het al dan niet tot een tropische herkomst mag worden gerekend. Binnen haar eigen rapportage maakt de VVNH geen onderscheid tussen de verschillende plaatmaterialen. Daarom hebben de VVNH-leden een aanvullend inventarisatie-formulier ontvangen waarin onder meer is gevraagd naar het aandeel tropisch plaatmateriaal binnen het totaalvolume.

Papier en karton

Binnen de productgroep papier en karton wordt, net als in de voorgaande marktmetingen, onderscheid gemaakt tussen de producten grafisch papier (excl. krantenpapier), krantenpapier, sanitair papier, grafisch karton en verpakkingskarton en is daarmee aansluiting gezocht bij internationale typering. Net als voor hout zijn deze producten nog niet tot kant-en-klare producten, zoals schrijfblokken, enveloppen en boeken verwerkt. Dergelijke kant-en-klare producten vallen buiten de scope van het onderzoek.

³⁵ Tijdens de berekening van het totale verbruik van tropisch zaaghout en tropisch plaatmateriaal wordt gebruik gemaakt van de codering die binnen de internationale handelsstatistiek wordt toegepast om productgroepen van elkaar te kunnen onderscheiden (gecombineerde nomenclatuur). Elke productgroep heeft zijn eigen code en op die manier zijn de productgroepen die bestaan uit hout van tropische boomsoorten te identificeren. In de enquête wordt de bedrijven gevraagd onder tropisch het volume gezaagd hout en plaatmateriaal in te vullen dat is geproduceerd van tropische houtsoorten. Bij plaatmateriaal bepaalt de toplaag of de plaat als tropisch of niet-tropisch wordt opgevat.

³⁶ Respectievelijk Medium-Density Fibreboard, High-Density Fibreboard en Low-Density Fibreboard.

³⁷ Oriented Strand Board (OSB) is een bepaald type plaatmateriaal.

Bijlage 5. Beschrijving benaderde bedrijven binnen marktmeting

Vereniging van Nederlandse Houtondernemingen (VVNH)

Allereerst is de Koninklijke Vereniging Van Nederlandse Houtondernemingen (VVNH) benaderd. Bij deze branchevereniging zijn 259 groothandelsbedrijven in hout(inclusief filialen) aangesloten. De leden van de VVNH geven zelf aan ca. 60-65% van de Nederlandse import van gezaagd hout en plaatmateriaal voor hun rekening te nemen. De VVNH heeft een eigen systeem opgezet om het aandeel duurzaam geproduceerd hout dat de leden importeren en verhandelen te monitoren. Sinds 2006 verzorgt Probos de verwerking van deze gegevens en rapporteert de resultaten aan de VVNH. Ook in 2012 is deze enquête verstuurd en de VVNH heeft toestemming gegeven dat de gegevens uit haar eigen enquête voor deze marktmeting gebruikt mogen worden.

De export door VVNH is ingeschat op basis van de resultaten van de voorgaande marktmeting en de constatering dat de markt ten aanzien van de export (in procenten van het totaal) niet of nauwelijks is gewijzigd. Het door de importerende VVNH leden op de Nederlandse markt ingekochte volume is niet in mindering gebracht op het door de leden opgegeven volume. De ervaring uit voorgaande jaren, toen het onderscheid nog wel werd gemaakt door de VVNH, leert namelijk dat het om een zeer beperkt volume gaat en dat het effect op het marktaandeel gering is.

Nederlandse Emballage- en Palletindustrie Vereniging (EPV)

Binnen het totale ledenbestand van de Nederlandse Emballage- en Palletindustrie Vereniging (EPV) bevinden zich 26 bedrijven, die fabrikant zijn van nieuwe pallets en emballagemateriaal. Gezamenlijk verwerken deze bedrijven ongeveer 80% van het hout dat binnen deze branche wordt verwerkt. Door de EPV is een selectie gemaakt van de bedrijven die zelf hout importeren en aan deze bedrijven is door het secretariaat van de EPV de enquête toegestuurd.

Nederlandse Branchevereniging voor de Timmerindustrie (NBvT)

Bij de Nederlandse Branchevereniging voor de Timmerindustrie (NBvT), opgericht in 1946, zijn ruim 250 kleine, middelgrote en grote timmerfabrieken in Nederland aangesloten. De NBvT voert sinds 2011 een monitoring onder haar leden uit naar het volume aantoonbaar duurzaam en aantoonbaar legaal geproduceerd hout dat door de leden wordt ingekocht. De NBvT maakt daarbij geen onderscheid tussen geïmporteerd en op de Nederlandse markt ingekocht hout. De NBvT heeft een lijst opgesteld met bedrijven die zelf importeren. Deze bedrijven hebben de enquête ontvangen.

Vereniging van Importerende Groothandelaren in Hout

Bij de Vereniging van Importerende Groothandelaren in Hout (VIGH) zijn twee bedrijven aangesloten die grote volumes hout importeren. Deze bedrijven zijn bij meerdere brancheverenigingen lid en hebben via één van deze brancheverenigingen de enquête ontvangen.

Verduurzaamd Hout Nederland

Verduurzaamd Hout Nederland (VHN) is een vereniging van ondernemers die zich bezig houden met het verduurzamen van ronde palen en gezaagd hout. Bij de vereniging zijn 14 bedrijven aangesloten. De gegevens voor bedrijven die ronde palen verduurzamen zijn in beeld gebracht via de Probos-rondhoutenquête. Een aantal van deze bedrijven verduurzaamt ook gezaagd hout en daarnaast zijn er bedrijven die alleen gezaagd hout verduurzamen. De bedrijven die geïmporteerd gezaagd hout verduurzamen, hebben na overleg met VHN een enquête ontvangen.

Chain-of-Custody-gecertificeerde bedrijven

Zoals eerder vermeld, hebben CoC-gecertificeerde bedrijven die primaire houtproducten importeren en niet zijn aangesloten bij een brancheorganisatie ook de enquête ontvangen. Van CoC-gecertificeerde bedrijven kan worden aangenomen dat zij mogelijk ook gecertificeerd hout hebben ingekocht. Daarnaast is er vanuit gegaan dat CoC-gecertificeerde naast gecertificeerd hout ook hout met legaliteitsverklaringen inkopen en dat via de CoC-gecertificeerde bedrijven ook dat marktvolume goed in beeld kan worden gebracht. Ook de Keurhout CoC-gecertificeerde bedrijven zitten in deze groep.

Overige bedrijven

Bedrijven die niet zijn aangesloten bij een branchevereniging en niet CoC zijn gecertificeerd, zijn onder andere via het Houtadresboek geïdentificeerd. Daarbij zijn de resultaten van de voorgaande marktmeting als referentie gebruikt. Tijdens de voorgaande marktmetingen is gebleken dat deze bedrijven niet of nauwelijks gecertificeerd hout importeren en dat de bereidheid tot meewerken beperkt is. Daarom hebben de bedrijven die tijdens de vorige marktmeting in 2009 een enquête hebben ingestuurd nu opnieuw een enquête ontvangen. Voor de overige bedrijven is een bijschatting gemaakt.